

METODIKA PRÁCE UČITELE S MIMOŘÁDNĚ NADANÝMI ŽÁKY

Mgr. Dalibor Šimko

Hranice 2011

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

METODIKA PRÁCE UČITELE S MIMOŘÁDNĚ NADANÝMI ŽÁKY

Vytvořeno v rámci projektu:

"Podpora vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení a žáků mimořádně nadaných".
Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Obsah

Předmluva.....	4
Legislativní podmínky pro práci s mimořádně nadanými žáky.....	6
Zákon č. 561/2004 Sb.	6
Vyhláška č. 73/2005 Sb.....	7
Věstník MŠMT ČR	8
Specifické rysy mimořádně nadaných žáků	9
Umění motivovat.....	12
Uspokojování potřeb mimořádně nadaných žáků	13
Přístup k nadanému žákovi v běžné třídě	16
Metody práce s mimořádně nadanými žáky.....	18
Individuální studijní plán	20
Příklady aktivit pro práci s mimořádně nadanými žáky	21
Aktivita 1: Sousedé (občanská nauka, cizí jazyky, zeměpis apod.).....	21
Aktivita 2: Svět chudoby (občanská nauka, ekonomika, zeměpis apod.)	22
Aktivita 3: Čtyři svobody (občanská nauka, dějepis apod.).....	25
Aktivita 4: Projekt "Zmizelí sousedé" (dějepis, občanská nauka apod.)	26
Aktivita 5: Řeč novinových titulků (český jazyk, cizí jazyky, rétorika apod.)	29
Aktivita 6: Krajina za školou (environmentální výchova)	30
Instituce, na které je možné se obrátit.....	33
Bibliografie	36

Text © Dalibor Šimko 2011

© Soukromá střední odborná škola Hranice, s.r.o.

Vydavatel Soukromá střední odborná škola Hranice, s.r.o.

Předmluva

České školství prochází již několik let kurikulární reformou, která je dlouhodobým a komplexním procesem podpořeným několika strategickými materiály. Mezi nejdůležitější jistě patří Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha) a dále pak několik legislativních dokumentů různých úrovní. Stát tedy zřetelně prostřednictvím výše uvedených a nově vytvořených rámcových vzdělávacích programů deklaruje zájem o zvyšování kvality vzdělávání také u nadaných a mimořádně nadaných žáků.

V podmínkách školy je vzdělávání těchto žáků upraveno kurikulárním dokumentem školní úrovně – tedy školním vzdělávacím programem. Je však zcela na místě si přiznat, že i přes právní a kurikulární zakotvení práce s nadanými a mimořádně nadanými žáky je pro mnoho vyučujících orientace v této problematice značně obtížná.

Práce s nadanými žáky může pro vyučujícího představovat jak radost tak frustraci. Abychom pochopili, proč tomu tak je, musíme se obeznámit alespoň se základními principy práce s touto skupinou žáků. Pedagogické fakulty bohužel budoucí učitele na práci s nadanými žáky nepřipravují, a tak vyučující, kteří se s touto skupinou žáků v praxi setkávají, ji buď nedovedou mezi ostatními žáky rozpoznat nebo nevědí, jak s ní pracovat.

Kdo je považován za nadaného žáka? Odborná literatura nabízí mnoho definic. S jistou mírou zobecnění lze říci, že nadaný žák je ten, jehož inteligenční kvocient (IQ) je při opakovaném testování stanoven na hodnotu 130 a vyšší, což znamená, že nadání není projevem výkonu, ale vrozené schopnosti žáka. Toto zjištění vede k jistému paradoxu, protože prospívající a pilný žák, který dosahuje výborných studijních výsledků a ve třídě se chová vzorně, nemusí nezbytně být nadaným žákem. Naopak žák, který vyrušuje a má průměrné studijní výsledky, může být žákem nadaným.

Podle Fořtíkové můžeme nadaného žáka chápat v nejširším slova smyslu jako takového žáka, který má **schopnost těžit ze svých předností a kompenzovat své nedostatky**. Nadání u žáků může být chápáno jako jejich potenciál k tomu, aby se stali uznávanými osobnostmi nebo významnými tvůrci myšlenek v oblastech činností, které zvyšují morální, fyzický, emocionální, sociální, intelektuální a estetický život lidstva.

Za nadání je běžně považován takový soubor schopností, který je předpokladem k dosažení výkonu, nad běžnou normu většinové populace. U žáka se může projevit jednostranné nadání stejně jako kombinace několika druhů nadání najednou. Díky obtížnému odhalování nadaných žáků kolísá jejich počet v populaci mezi 3 až 10 %.

Mimořádně nadaný žák je pak definován v § 12 odst. (1) vyhlášky č. 73/2005 Sb. takto: "Mimořádně nadaným žákem se (...) rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech." Z této definice je patrné, že legislativní orgány zdůrazňují jednak individualizaci této právní úpravy, jednak spojení dovedností a schopností ve všeobecné rovině s dovednostmi a schopnostmi v úzkém (např. odborném) zaměření.

Škola a vzdělávací systém obecně hraje při práci s nadanými žáky klíčovou roli. Jak je uvedeno v publikaci Výzkumného ústavu pedagogického, "pro rozpoznávání a rozvíjení mimořádného nadání má (základní a středoškolské – pozn. autora) vzdělávání zcela zásadní význam. Především jde o etapu vzdělávání, kterou prochází celá populace žáků, zároveň jde o období, které je dostatečně dlouhé pro systematické sledování žáků, pro rozpoznávání jejich nadání, pro vhodnou motivaci a rozvoj jejich nadání i pro možnost jejich uplatnění v konkrétních činnostech. Tito žáci potřebují specifickou péči a pomoc ze strany školy i rodiny, především při stimulaci a vytváření vhodných podmínek.

Identifikace mimořádného nadání je dlouhodobý proces. Uplatňují se při něm metody pedagogické, psychologické, pedagogicko-psychologické i laické. Jde především o pozorování žáků ve školní práci, rozbor výsledků práce žáka a portfolio žáka, hodnocení testů a úloh, rozhovory se žákem a jeho rodiči. Především u žáků do 9 let je náročné jednoznačně stanovit, zda se jedná o mimořádné nadání, nebo o nerovnoměrný (zrychlený) vývoj, který se postupně může vyrovnávat s věkovou normou a ve výsledku se může pohybovat v pásmu lepšího průměru. Při vyhledávání mimořádně nadaných žáků je třeba věnovat pozornost i žákům s vývojovou poruchou učení nebo chování, s tělesným handicapem, žákům z odlišného kulturního a znevýhodňujícího sociálního prostředí.

Pomoc při identifikaci a následné péči o mimořádně nadaného žáka mohou učitelům se souhlasem rodičů nebo zákonných zástupců žáka poskytnout poradenská centra pro vzdělávání mimořádně nadaných, která vznikla ve všech krajích ČR nebo v síti pedagogicko-psychologických poraden" (Kupcová a kol. 2010).

Stejně jako práce s žáky se specifickými poruchami učení, tak i práce s nadanými může vyžadovat úpravu vyučovacího procesu ve třídě a nakonec i samotného obsahu vyučování. Tato metodická příručka si rozhodně neklade za cíl poskytnout vyčerpávající odborné poznatky z oblasti práce s nadanými žáky. Jde spíše o inspirativní materiál, který vyučující uvede do problematiky a nabídne několik dobře míněných rad, jak se připravit na vyučování nadaných žáků.

Legislativní podmínky pro práci s mimořádně nadanými žáky

Práce s nadanými žáky je legislativně ošetřena jednak **zákonem č. 561/2004 Sb.** (školský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů a dále pak ustanovením třetí části **vyhlášky č. 73/2005 Sb.** Doplňující informace lze vyhledat také ve Věstníku MŠMT ČR z 25.12.2006. Z výše uvedených právních předpisů a metodických dokumentů lze odcitovat následující:

Zákon č. 561/2004 Sb.

§ 17

Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů

(1) Školy a školská zařízení vytvářejí podmínky pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů.

(2) K rozvoji nadání dětí, žáků a studentů lze uskutečňovat rozšířenou výuku některých předmětů nebo skupin předmětů. Třídám se sportovním zaměřením nebo žákům a studentům vykonávajícím sportovní přípravu může ředitel školy odlišně upravit organizaci vzdělávání.

(3) Ředitel školy může mimořádně nadaného nezletilého žáka na žádost osoby, která je v souladu se zvláštním právním předpisem nebo s rozhodnutím soudu oprávněna jednat za dítě nebo nezletilého žáka (dále jen „zákonný zástupce“) a mimořádně nadaného zletilého žáka nebo studenta na jeho žádost přeradit do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku. Součástí žádosti žáka, který plní povinnou školní docházku, je vyjádření školského poradenského zařízení a registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost. Podmínkou přerazení je vykonání zkoušek z učiva nebo části učiva ročníku, který žák nebo student nebude absolvovat. Obsah a rozsah zkoušek stanoví ředitel školy.

§ 18

Individuální vzdělávací plán

Ředitel školy může s písemným doporučením školského poradenského zařízení povolit nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na žádost jeho zákonného zástupce a zletilému žákovi nebo studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na jeho žádost vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Ve středním vzdělávání nebo vyšším odborném vzdělávání může ředitel školy povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu i z jiných závažných důvodů.

§ 19

Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem pravidla a náležitosti zjišťování vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných a úpravu organizace, přijímání, průběhu a ukončování vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a nadaných, náležitosti individuálního vzdělávacího plánu a podmínky pro přerazování do vyššího ročníku.

ČÁST TŘETÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH

§ 12

(1) *Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.*

(2) *Ke vzdělávacím potřebám žáka s mimořádným nadáním se vyjadřuje školské poradenské zařízení.*

(3) *Pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech.*

§ 13

Individuální vzdělávací plán

(1) *Vzdělávání mimořádně nadaných žáků se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů psychologického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka.*

(2) *Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.*

(3) *Individuální vzdělávací plán obsahuje:*

a) *závěry psychologických vyšetření, která blíže popisují oblast, typ a rozsah nadání a vzdělávací potřeby mimořádně nadaného žáka, případně vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost,*

b) *údaje o způsobu poskytování individuální pedagogické nebo psychologické péče mimořádně nadanému žákovi,*

c) *vzdělávací model pro mimořádně nadaného žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu zkoušek,*

d) *seznam doporučených učebních pomůcek, učebnic a materiálů,*

e) *určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka,*

f) *personální zajištění úprav a průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka,*

g) *určení pedagogického pracovníka školy pro sledování průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka a pro zajištění spolupráce se školským poradenským zařízením,*

h) *předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu⁹.*

(4) *Individuální vzdělávací plán je vypracován po nástupu mimořádně nadaného žáka do školy, nejpozději však do 3 měsíců po zjištění jeho mimořádného nadání. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu školního roku.*

(5) *Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.*

(6) *Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.*

(7) *Určený pedagogický pracovník školy sleduje průběh vzdělávání mimořádně nadaného žáka a poskytuje společně se školským poradenským zařízením podporu žákovi i jeho zákonným zástupcům.*

§ 14

Přeřazení do vyššího ročníku

(1) *Ředitel školy může přeřadit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku na základě zkoušky před komisí, kterou jmenuje ředitel školy.*

(2) *Komise je nejméně tříčlenná a tvoří ji vždy:*

- a) předseda, kterým je zpravidla ředitel školy nebo jím pověřený učitel,
 b) zkoušející učitel, jímž je vyučující předmětu dané vzdělávací oblasti, v prvním až pátém ročníku základního vzdělávání vyučující daného ročníku,
 c) přisedící, kterým je učitel vyučující předmětu dané vzdělávací oblasti.
- (3) Termín konání zkoušky stanoví ředitel školy v dohodě se zákonným zástupcem žáka nebo se zletilým žákem. Není-li možné žáka ze závažných důvodů ve stanoveném termínu přezkoušet, stanoví ředitel školy náhradní termín zkoušky.
- (4) Žák může v 1 dni skládat jen 1 zkoušku.
- (5) Ředitel školy stanoví obsah, formu a časové rozložení zkoušky s ohledem na věk žáka. Zkouška ověřuje vědomosti a dovednosti umožňující žákovi plynulý přechod do vyššího ročníku a je zaměřena na jednotlivý předmět nebo vzdělávací oblast.
- (6) Výsledek zkoušky určí komise hlasováním. V případě rovnosti hlasů rozhodne hlas předsedy.
- (7) O zkoušce se pořizuje protokol, který je součástí dokumentace žáka.
- (8) Ředitel školy sdělí výsledek zkoušky prokazatelným způsobem zákonnému zástupci žáka nebo zletilému žákovi.
- (9) Za neabsolvovaný ročník nebude žákovi vydáno vysvědčení. V následujících vysvědčeních se na zadní straně uvede, které ročníky žák neabsolvoval.

Věstník MŠMT ČR

Informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných zabezpečující realizaci ustanovení §17 zákona č. 561/2004 Sb. a části třetí vyhlášky č. 73/2005 Sb.

(Věstník MŠMT ČR; . str. 11; 25. 12. 2006; IVP, Úpravy vzdělávání na ZŠ a SŠ, Obohacování učiva, Akcelerace učiva, Podpůrné programy, Vedení dokumentace, Zjišťování mimořádného nadání, vzdělávání nadaných dětí s poruchami učení odst. 2, hl. VIII. Závěrečná ustanovení)

Soubor pedagogicko-organizačních informací pro mateřské školy, základní školy, střední školy, konzervatoře, vyšší odborné školy, základní umělecké školy, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky a školská zařízení na školní rok 2006/2007

Č.j.: 2562/2006-20

13. Vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (Gesce IPPP, odbor 24)

Vytváření podmínek pro vzdělávání mimořádně nadaných dětí, žáků a studentů je uloženo školským zákonem a specifikováno prováděcím předpisem k tomuto zákonu – vyhláškou č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Nové předpisy umožňují řediteli školy – v souladu s trendem individualizace a diferenciací vzdělávacího procesu – přeřadit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího, ale nově také vytvářet skupiny pro mimořádně nadané žáky, ve kterých se v některých vyučovacích předmětech vzdělávají žáci různých ročníků. Vzdělávání mimořádně nadaných žáků se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, jehož rámcový obsah je vymezen ve vyhlášce č. 73/2005 Sb.

K vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané přispívá systém poradenských služeb. Konkrétní poradenské úkoly škol a školských poradenských zařízení ve vztahu k mimořádně nadaným žákům jsou vymezeny školským zákonem a

podrobně rozpracovány ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. a ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Školy, které potřebují metodickou a konzultační pomoc v oblasti identifikace mimořádného nadání a specifík vzdělávání mimořádně nadaných žáků, se mohou obracet na metodiky péče o nadané. Skupinu těchto metodiků, jejíž činnost je koordinována Institutem pedagogicko-psychologického poradenství ČR, tvoří 21 psychologů – pracovníků pedagogicko-psychologických poraden ve všech 14 krajích (jména těchto odborníků a kontakty na ně mohou školy najít na www.ippp.cz). IPPP ČR rovněž připravil a realizuje systém vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení, kteří se věnují vzdělávací a další péči o mimořádně nadané děti, žáky a studenty.

Z výše uvedených citací právních dokumentů lze vyvodit několik obecných zásad:

- a) škola je povinna vytvářet podmínky pro rozvoj nadání svých žáků
- b) míra nadání není z pohledu platné legislativy podstatná
- c) u žáků mimořádně nadaných jsou stanoveny konkrétní způsoby, jak může být toto nadání rozvíjeno
- d) iniciátorem případného přeřazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku je vždy zákonný zástupce nebo zletilý žák sám
- e) k přeřazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku se vyjadřuje školské poradenské zařízení a lékař
- f) o realizaci přeřazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku rozhoduje ředitel školy
- g) individuální vzdělávací plán se týká pouze žáků mimořádně nadaných

Specifické rysy mimořádně nadaných žáků

Každý rámcový vzdělávací program (RVP) oboru vzdělávání obsahuje část věnující se práci s mimořádně nadanými žáky. Pro usnadnění práce vyučujícího a pro lepší pochopení souvislostí zde uvedeme celé znění této kapitoly z RVP oboru cestovní ruch (65-42-M/02):

"Podpora mimořádně nadaných žáků je žádoucí nejen vzhledem k žákům samotným, ale má zásadní význam pro společnost. Zejména v odborném školství, které připravuje budoucí odborníky v oblasti techniky, technologií, životního prostředí a aplikovaných přírodních věd, je žádoucí podchytit nadané žáky (dívky i chlapce) a soustavně s nimi pracovat. Přitom se nemusí jednat pouze o žáky z oborů poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou, ale i v oborech poskytujících střední vzdělání s výučním listem najdeme žáky, kteří svými vědomostmi, dovednostmi nebo zájmem o obor převyšují ostatní. Nemusí se sice jednat o žáky mimořádně nadané, ale i tyto žáky je třeba podchytit a individuálně s nimi pracovat. Rovněž tak je žádoucí věnovat specifickou pozornost nadaným dívkám, zvláště v technických oborech.

Mezi mimořádně nadané žáky tedy nepatří pouze žáci s mimořádnými schopnostmi uměleckými nebo pohybovými, ale i žáci, kteří prokazují mimořádně vysokou úroveň výkonů ve všech, nebo pouze v

určitých činnostech či oblastech vzdělávání, projevují v těchto činnostech vysokou motivaci, jsou v nich cílevědomí a kreativní.

Na druhé straně mohou mít řadu problémů při zvládnutí studia i v sociálních vztazích. Zatímco v činnostech, pro které mají mimořádné nadání nebo o které mají vysoký zájem, vykazují vynikající výsledky, mohou v jiných činnostech nebo vzdělávacích oblastech prokazovat průměrné nebo slabé výsledky. Příčinou může být to, že se neumějí efektivně učit, podceňují procvičování a opakování učiva nebo řešení jednoduchých úkolů, preferují vlastní tempo a způsob učení, zatímco společné tempo a frontální způsob výuky je zpomalují a demotivují aj. Mimořádně nadaní žáci se projevují jako výrazné osobnosti, což ovšem může mít svá negativa, zejména v sociálně komunikativní oblasti. Mohou mít také problémy v sebepojetí a sebehodnocení, jsou citliví na kritiku a hodnocení druhých, obtížně navazují vztahy s druhými lidmi.

Ne vždy jsou tito žáci přijímáni svým okolím pozitivně, a to jak spolužáky, tak učiteli. Konflikty s učiteli mohou vznikat nejen proto, že žák některé předměty nepovažuje za významné, ale i proto, že svými vědomostmi a schopnostmi i neustálým zájmem o obsah výuky převyšuje učitele nebo narušuje vyučování. Problémy v komunikaci se spolužáky mohou přerůst v šikanu nadaného žáka, nebo naopak v přizpůsobení se skupinovému normám a snížení výkonnosti i dalšího rozvoje žáka. Je tedy důležité nejen zjistit, v čem žák vyniká, ale i jaké má nedostatky a problémy, a tomu přizpůsobit práci s ním. Rovněž je důležité, aby škola znala vývoj žáka již na základní škole, dosavadní způsob práce se žákem i rodinné prostředí. Významná je spolupráce všech učitelů, kteří mimořádně nadaného žáka vyučují.

Ve výuce těchto žáků je vhodné využívat náročnější metody a postupy, problémové a projektové vyučování, samostudium, práci s informačními a komunikačními technologiemi aj. Žáci by měli být také vhodně zapojováni do skupinové výuky a týmové práce (jako vedoucí i jako členové), vedeni k co nejlepším výkonům i v předmětech, na které nejsou orientováni.

Škola může umožnit těmto žákům rozšířenou výuku některých předmětů, vytvářet skupiny těchto žáků s přizpůsobeným tempem a metodami výuky, popř. umožnit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Ředitel školy může, za podmínek daných školským zákonem, přeřadit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku."

Z výše uvedeného je zřejmé, že mimořádně nadaní žáci se projevují specifickým způsobem, který nemusí být vyučujícími či dalšími členy žakovského kolektivu přijímán kladně. Žáci jsou pak často označováni za podivíny, samotáře, lenochy a podobně. Ve skutečnosti může toto vnímání a zařazení žáka vycházet z charakteristických rysů mimořádně nadaných žáků, mezi které patří:

- žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky
- problematický přístup k pravidlům školní práce
- tendence k vytváření vlastních pravidel
- sklon k perfekcionismu a s tím související způsob komunikace s učiteli, který může být i kontroverzní
- vlastní pracovní tempo
- vytváření vlastních postupů řešení úloh, které umožňují kreativitu
- malá ochota ke spolupráci v kolektivu
- rychlá orientace v učebních postupech
- záliba v řešení problémových úloh zvláště ve spojitosti s vysokými schopnostmi oboru; přeceňování svých schopností u žáků s pohybovým nadáním
- kvalitní koncentrace, dobrá paměť, hledání a nacházení kreativních postupů
- vhled do vlastního metaučení
- zvýšená motivace k rozšiřování základního učiva do hloubky, především ve vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání dítěte
- potřeba projevení a uplatnění znalostí a dovedností ve školním prostředí

(zdroj: <http://www.pppbruntal.cz>)

Metodický materiál Pedagogicko-psychologické poradny v Bruntále se dále věnuje vytváření vztahové sítě u mimořádně nadaných žáků:

"Vytváření vztahové sítě je u mimořádně nadaných žáků ovlivněno jejich osobnostní strukturou, zejména převažující silnou tendencí k introverzi. Také některé osobnostní vlastnosti těchto žáků mohou znesnadňovat vytváření nekonfliktních vztahů ať již k vrstevníkům, nebo k učitelům i k sobě samým. Především sklon k perfekcionismu, zvýšená kritičnost k sobě i k okolnímu světu a specifický druh humoru mohou patřit k faktorům, které ovlivňují vytváření vztahů k vrstevníkům - spolužákům. Tam, kde se nevytvořily podmínky pro to, aby se dítě naučilo zacházet se svými specifickými schopnostmi, může paradoxně být jeho mimořádné nadání příčinou vytvoření negativního sebeobrazu a popírání vlastních schopností. Jindy se stane, že vlivem nepodnětného a málo vstřícného prostředí se žák uzavírá do vnitřního světa svých schopností a odmítá s okolním prostředím vrstevníků komunikovat. Tato situace je častá vzhledem k tomu, že mezi nadanými žáky je mnoho introvertů se špatnou sociální přizpůsobivostí, kterým vyhovuje omezená komunikace s okolím anebo je u nich patrná větší tendence ke komunikaci s věkově staršími.

Velmi důležité také je, do jaké míry druh nadání žáka koresponduje se schopnostmi a možnostmi jeho okolí, tzn. jeho rodiny, školní třídy, učitelů i vrstevníků. V době, kdy žáci vstupují do školy, je pro ně důležité, aby se stali členy komunity, do které patří vzhledem ke svému věku, a to i přesto, že tito žáci obvykle snadno komunikují s dospělými nebo staršími spolužáky. Často právě nadání mají strach, že se jim nepodaří začlenit se do komunity, ke které se věkově vztahují. Dochází tak k tomu, že se jejich snaha o včlenění se do přirozené vrstevnické skupiny spojuje s tendencí k popření vlastních schopností. S přibývajícím věkem se u těchto žáků zvyšuje jejich sociální vnímavost, kdy si dobře uvědomují svoje přednosti i nedostatky a svoje postavení ve skupině vrstevníků, kdy se jejich mimořádné nadání může stát i důvodem k obdivu vrstevníků. Školy, které nedokážou vytvořit dostatečně podnětné vzdělávací prostředí s širokou nabídkou a obohacováním učiva, nemohou splnit jeden ze základních požadavků péče o mimořádně nadané žáky - a to eliminaci nudy a zklamání z toho, že se ve škole nepracuje s dalšími informacemi, které by zásadně obohacovaly již existující znalosti těchto nadaných žáků.

Pro vytváření pozitivního klimatu mimořádně nadaným žákům je zapotřebí dostatek vnímavosti okolí ke specifickým žákům."

Mimořádně nadaní žáci obvykle bývají motivováni v těch aktivitách, které u nich probouzí zájem. Jsou také velmi zvědaví, často si výborně organizují své studium v oblastech, které je zajímají. Zpravidla se jedná o velmi silné osobnosti s vlastním studijním tempem a specifickými postupy učení se novým věcem. Protože jsou často schopni analytického i syntetického způsobu myšlení, bývají schopni nalézat nová řešení a aplikovat nabyté zkušenosti na nové situace. V oblasti svého nadání často žáci disponují nadprůměrnou slovní zásobou, více si pamatují a lépe se koncentrují. Typické je také častější chybování v nenáročných úkolech, zatímco složitá zadání jim nečiní potíže. Opakování je nemotivuje, neboť prvek novosti zde schází a pouhé připomínání si něčeho, co již znají, nepřitahuje jejich zájem. To se může projevit také ve zvýšené chybovosti.

Při aktivitách, které úzce souvisí s jejich nadáním jsou obvykle tito žáci až příliš perfekcionista a k neznalosti či nedokonalosti (i své) bývají velmi kritičtí. Takové vzorce chování mohou vyústit ve špatné fixaci studijních postupů. Matematicky nadaný žák může čelit vážným problémům při studiu jazyků, protože studijní postupy, které fungují v matematice, se pro studium jazyků nehodí. V předmětech, ve kterých pak nedosahují nadprůměrné výsledky, mohou někteří mimořádně nadaní žáci ztrácet motivaci.

Časté komunikační obtíže nadaných žáků se spolužáky pak vysvětlují, proč tito žáci upřednostňují individuální práci. Volnější pracovní tempo spolužáků jim neposkytuje příležitost prokázat své dovednosti či znalosti a naopak zbytek třídy nechce mimořádně nadaného přijmout pro jeho odlišnost. Může se také stát, že mimořádně nadaný žák se bojí ukázat své schopnosti, neboť se obává negativního přijetí ze strany kolektivu.

Tyto a další projevy mimořádně nadaných žáků ovlivňují pozitivně i negativně výuku. Proto je zapotřebí, aby si jich byl učitel vědom již při přípravě na výuku, pozitivně se snažil co nejvíce využít ve

prospěch celé třídy, negativní co nejvíce tlumil, vedl žáky k vzájemné toleranci a přistupoval ke každému z nich individuálně.

Řada učitelů dovede dobře nadané dítě identifikovat. Vychází při tom z vlastní pedagogické zkušenosti a praxe. Některé pedagogické výzkumy však ukazují, že učitelé často zaměňují projevy chování rozumově nadaného dítěte s dítětem šikovným, bystrým (Cvetkovič – Lay, 1998). Jak bystré, tak rozumově nadané dítě má specifické vzdělávací potřeby a potřebuje k optimálnímu rozvoji podněty a vzdělávací materiály, které odpovídají jeho kognitivní úrovni. Níže uvedená tabulka ukazuje některé typické rozdíly v chování.

Rozdíly mezi bystrým a nadaným dítětem (Cvetkovic - Lay, J. 1995)

Bystré dítě	Nadané dítě
Umí odpovídat	Klade další otázky.
Zajímá se	Je zvědavé.
Má dobré nápady	Má neobvyklé nápady.
Odpovídá na otázky	Zajímají jej detaily, rozpracovává, dokončuje.
Je vůdcem skupiny	Je samostatné, často pracuje sám.
Jednoduše se učí	Většinu už zná.
Mezi vrstevníky je oblíben	Víc mu vyhovuje společnost starších dětí.
Chápe významy	Dělá závěry.
Přesně kopíruje zadaná řešení	Vytváří nová řešení.
Dobře se cítí ve škole, ve školce	Dobře se cítí, když se učí (něco nového).
Přijímá informace	Využívá informace.
Je vytrvalý při sledování	Sleduje pozorně.
Je spokojený s vlastním učením a výsledky	Je velmi sebekritické.

Umění motivovat

Většina vyučujících považuje právem motivaci svých žáků za základní předpoklad efektivního průběhu vzdělávání. Pokud žáci necítí potřebu se vzdělávat, nemohou se úspěšně ničemu naučit. Dovednost učitele motivovat své žáky patří k nejnáročnějším.

Žáci se rádi učí věcem, pro které si dovedou představit praktické využití. Například touží po tom, naučit se cizí jazyk, protože svou znalost uplatní během prázdninové dovolené. Nebo se chtějí naučit řídit auto, aby mohli jezdit do školy a třeba svézt i kamarády. Trpkou pravdou však je, že velká část školního učiva nemá bezprostřední praktické využití. Také argument založený na významu jejich vzdělání či zisku potřebné kvalifikace pro pozdější výkon povolání je z pohledu žáka velmi abstraktní a dlouhodobý. Za hlavní motivační stimul lze pak považovat **dobrý výsledek při učení**, který žákovi zvyšuje sebevědomí a naplňuje ho pocitem, že něčeho pozitivního dosáhl (Petty 1996:41). To vysvětluje, proč žáci bedlivě sledují nejen své studijní výsledky, ale také výsledky svých spolužáků. Není divu, že žák, který zažívá trvalý neúspěch, je silně demotivován a dostává se tak do propadající se spirály "úkol – neúspěch – zklamání – demotivace – (atd.)".

Dalším motivačním prvkem může být snaha o obdiv vyučujícího a spolužáků. Nikdo nechce být obvykle "nejhloupějším" ve třídě. Projevuje se zde přirozená soutěživost. V neposlední řadě hraje při motivaci svou roli také míra, do jaké vyučující představí učivo jako zábavné či neobvyklé.

U nadaných žáků je zvýšení motivace přece jen snazší, neboť tito žáci jsou schopni metakognitivního a abstraktního myšlení ve větší míře. Zároveň však může vyučující narazit na překážku spojenou s

nižší ambicí nadaných žáků, kteří své spolužáky často nevnímají jakou "soupeře", se kterými by se měli poměřovat. Výhodnější je využívat relativního než absolutního poměrování úspěchu. Pro tyto žáky není takovou odměnou, že mají z testu jako jediní ve třídě jedničku, ale spíše to, že zatímco v minulém testu měli dvojku, dnes už to zvládli na výbornou (nebo úkol zvládli za kratší dobu apod.).

Pro nadané žáky je velmi důležité, zda probírané učivo poskytuje dostatečné množství stimulů pro jejich další rozvoj. Vyučující by se dopustili hrubé chyby, kdyby nadané žáky diferencovali pouze tím, že jim v hodině např. zadají dvojnásobné množství úkolů. Spíše než na kvantitativní stránku by se měli zaměřit na náročnost úkolu. Ta by měla v ideálním případě vždy odpovídat nebo ještě lépe mírně převyšovat schopnosti nadaného žáka, a tím mu poskytnout dostatek stimulů k dalšímu rozvoji. Nejen nadaní žáci si nebudou cenit pochvaly za splnění jednoduchého úkolu (Petty 1996).

Geoffrey Petty (1996:48) uvádí následující motivační desatero:

1. *Sami projevujte zájem – buďte pro svůj obor nadšeni.*
2. *Ukazujte jaký význam má váš obor ve skutečném světě. Noste do hodin předměty z praxe, začleňte do vyučování návštěvy odborníků z praxe.*
3. *Využívejte tvořivosti a sebevyjadřování žáků.*
4. *Přesvědčujte se, že se žáci aktivně zapojují do výuky.*
5. *Pravidelně obměňujte činnost žáků.*
6. *Využívejte překvapení a neobvyklých činností.*
7. *Zadávejte soutěživé a problémové úlohy.*
8. *Dávejte žákům "hádanky", na které jim později dáte správnou odpověď.*
9. *Propojte učení s tím, co žáky zajímá mimo školu.*
10. *Dodejte svému oboru "osobní rozměr".*

Uspokojování potřeb mimořádně nadaných žáků

Aby bylo vzdělávání mimořádně nadaného žáka efektivní, musí být zajištěna spolupráce školy s rodinou, speciálním pedagogickým pracovištěm a případně také se (základní) školou, ze které žák přichází. Pokud je nadání žáka objeveno až během vzdělávání, měl by učitel žákovi či jeho zákonnému zástupci doporučit návštěvu pedagogicko-psychologického zařízení, kde by měl být žák odborně diagnostikován.

Práci s mimořádně nadanými žáky zaštiťuje obvykle výchovný poradce, jehož práce se obvykle zaměřuje na následující oblasti:

1. vyhledávání talentovaných žáků ve spolupráci s třídními učiteli a jednotlivými učiteli
2. zapojování talentovaných jedinců do práce v zájmových kroužcích
3. nabídka účasti v olympiádách a soutěžích
4. seberealizace při vypracovávání odborných projektů a samostatných prací.
5. spolupráce školy se specializovanými pracovišti (PPP, SPC apod.)
6. spolupráce školy s rodiči
7. administrativní činnosti spojené s prací s mimořádně nadanými žáky
8. zajištění případné spolupráce mimořádně nadaného žáka s vědeckými pracovišti či akademickými pracovišti
9. kariérové poradenství

Při určité míře zobecnění lze říci, že při uspokojování potřeb mimořádně nadaných žáků se využívají integrační a segregáčnické praktiky. Zatímco integrační praktiky zahrnují takové činnosti, které mimořádně nadaného žáka včleňují do kolektivu či pracovní / studijní skupiny, segregáčnické praktiky vedou k individualizaci žákovy práce (v krajním případě pak k individuálnímu studijnímu plánu). Ani jednu z těchto praktik nelze doporučit jako výlučnou. Naopak jejich kombinace je žádoucí, neboť

posiluje sociální vazby mimořádně nadaných žáků a zároveň umožňuje lepší rozvoj jejich potenciálu při dostatečné míře samostatné tvořivé práce. O konkrétních příkladech se zmíníme v kapitole Metody práce s mimořádně nadanými žáky.

Práci s mimořádně nadanými žáky může ve škole pozitivně ovlivnit i zřízení **funkce mentora**. Mentorem by měl být speciálně vyškolený učitel, školní psycholog nebo speciální pedagog, který zajišťuje vyhledávání nadaných žáků, zpracování individuálního vzdělávacího plánu nadaného žáka, zprostředkování kontaktu mezi mimořádně nadaným žákem a odbornými pracovišti, spolupráci učitele vyučovacího předmětu s rodinou aj.

Jak navrhuje v materiálu VPÚ Kupcová a kol. (2010), pro mimořádně nadané žáky je možné otevřít i **třídu se zrychleným postupem ve výuce**, při kterém učitel postupuje podle tempa a úrovně vědomostí a dovedností mimořádně nadaných žáků. Zrychlený postup se uplatňuje pouze v jednom druhu nadání (např. logicko-matematické nadání), což je z organizačního a pedagogického hlediska poměrně obtížné a vyžaduje důkladnou přípravu na vyučování.

Pro úplnost ještě dodejme, že úpravy vzdělávacích obsahů pro nadané žáky vycházejí z principů diferenciací a současné individualizace s ohledem k vzdělávacím potřebám žáků. Pokud vzdělávání žáka nevyžaduje úpravy vzdělávacích obsahů a změny organizace jeho výuky, není nutné IVP vytvářet.

V procesu úpravy vzdělávání žáků se využívají zejména tyto postupy:

- a) obohacování učiva (v rovině rozšiřování, prohlubování);
- b) akcelerace učiva (rychlejší zvládnutí učební látky žákem).

Cílem **obohacování** je učivo prohloubit, rozšířit a obohatit o další informace, ale také stimulovat procesy objevování a vyhledávání dalších souvislostí a vazeb, které dané téma nabízí. Vzdělávací programy mají být obohacovány v souladu s přiměřeností věku žáka, mají vytvářet podmínky pro tvořivost, a zabráňovat tak stereotypu ve vyučovacích hodinách. Pedagogové by při obohacování učiva měli vybírat komplexní a abstraktní témata, která respektují divergentní povahu myšlení žáků. V rámci jednotlivých předmětů je vhodné vypracování vzdělávacích obsahů ve více stupních obtížnosti podle předpokladů žáka. Obohacování učiva má být zaměřeno zejména na rozvoj vyšších mentálních procesů a rozvoj tvořivosti. Důraz je kladen především na řešení problémových úloh žákem, na strategii plánování řešení úloh a na rozvoj strategií myšlení. Obohacování vzdělávání respektuje **tři základní roviny**: a) rozšiřování učiva tak, aby učivo postihovalo mezioborové vztahy; b) prohlubování učiva tak, aby obsahovalo další podrobnosti a detaily o probíraném učivu/tématu; c) obohacování učiva, které je již nad rámec vzdělávacího programu, a pracuje také se specifiky zájmů vzdělávaných. Při obohacování učiva je důležité dbát na pestrost jeho didaktického zpracování a volbu vhodných aktivizujících výukových metod a především na využívání komplexních metod, dále využívání práce s různými druhy textů, s různými médii.

Obohacovaná výuka žáka může probíhat i mimo jeho kmenovou třídu. Mezi takové formy obohacování řadíme využívání interdisciplinárních vazeb, zařazení žáka v daném předmětu do speciální studijní třídy (skupiny), která je zřízena pro obohacovanou výuku s využitím knihovny školy, informačních technologií (např. samostudium on-line). Vhodné je také využívání různých exkurzí, přehlídek, soutěží nebo zapojování do různých zájmových sdružení a asociací apod.

Akcelerační programy vzdělávání jsou založeny na úpravách učiva pro žáky tak, aby umožňovaly rychlý postup v jednom nebo ve více předmětech.

Akcelerace zahrnuje základní varianty:

- a) předčasný vstup do vzdělávacího procesu daného stupně vzdělávání;
- b) urychlení procesu vzdělávání nadaného žáka.

Princip akcelerace je často doprovázen metodami obohacování, oba přístupy se při vzdělávání nadaného žáka doplňují. Princip akcelerace umožňuje seskupování žáků podle úrovně dosažených kompetencí, vytváření věkově heterogenních skupin. Tyto vzdělávací programy vyhovují zejména žákům s rychlým učebním tempem. Pro žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, v nichž se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech.

Při akcelерованém vzdělávání žáka dbá škola na návaznost dalších vzdělávacích možností pro žáka, kterého se akcelerace týká (přechod žáka na střední školu, vyšší odbornou školu, vysokou školu). Pokud nebude tato návaznost zajištěna, postrádá akcelerační přístup smysl. Škola umožňuje dostupnost vzdělávání pro žáky, především možnost návratu do původní třídy, pokud se akcelerační přístup ukáže jako nevhodný. Při akcelerační variantě vzdělávání žáka je nutné vypracování IVP, ve kterém bude podrobně monitorován průběh jeho vzdělávání.

Informace dále hovoří o zvláštních podmínkách, které je vhodné v rámci akcelerace i obohacování učiva respektovat. Učitel může například zvolit pro práci s nadaným žákem i metodu tzv. vrstevnického učení, kdy žák funguje ve třídě jako tutor. Při tomto přístupu však je nutné předcházet nebezpečí, že žák přestane rozvíjet své schopnosti, proto tato forma v žádném případě nesmí být nadužívána nebo dokonce využívána jako opatření jedině. Musí být dobrovolná a doporučuje se využívat ji v rozsahu maximálně 2 vyučovacích hodin týdně. Při akceleraci žáka, kdy je žák přeřazen do vyššího ročníku studia bez absolvování předchozího, se doporučuje vynechání maximálně 2 studijních ročníků v průběhu základního nebo středoškolského studia.

(Fořtíková a kol.)

Role učitele ve vzdělávání mimořádně nadaných žáků

Rozvoj nadání mimořádně nadaného žáka je možný pouze tehdy, jestliže jsou dodrženy následující tři zásady:

- a) nadaný žák musí mít příležitost objevit/projevit nadání;
- b) učitel má schopnost trvale motivovat či udržet již existující motivaci nadaného žáka;
- c) vznikne prostředí vyjadřující podporu vzdělávání nadaného žáka.

Mimořádně nadaní žáci mívají velkou vnitřní motivaci k provádění činností, ve kterých jsou nadaní. Je však třeba je motivovat k co nejkvalitnějším výkonům i v činnostech, ke kterým tolik mimořádných schopností nemají. Žák by měl být motivován k co nejlepšímu výkonu i při skupinové práci. Učitel má klást nároky o málo vyšší, než je současná možnost žáka. Motivaci potřebují zejména žáci z rizikových skupin, u nichž se nadání obecně nepředpokládá. Podpora může být učitelem vyjádřena např. tím, že akceptuje možnost různých způsobů řešení problémů, a také přijetím faktu, že mimořádně nadaný žák může být ve vzdělávacích oborech, které jsou jeho zálibou, více informovaný než on sám. Rozvoj nadání je podpořen i přátelským a pracovním prostředím při výuce. To je vytvářeno nejen učitelem, ale také spolužáky a samotným mimořádně nadaným jedincem. Učitel by měl podněcovat vznik a udržení takového prostředí ve třídě.

Důležité je si uvědomit, že mimořádně nadaný není pomocník učitele, ale žák, který by měl mít možnost stejně jako jeho spolužáci učit se něčemu novému. Učitel by mu měl pomáhat nalézt přátele i mezi spolužáky a, pokud je to nutné, včleňovat ho do kolektivu třídy. Je ovšem nutné, aby při tom respektoval osobnost mimořádně nadaného žáka a nenutil ho k ničemu proti jeho vůli. Žáci by se měli naučit spolupracovat a komunikovat navzájem. Dále by měl učitel dbát na posílení sebedůvěry tohoto žáka. A to podporou jeho nadání, rozvojem jeho silných stránek a také tím, že mu pomůže pochopit sebe sama.

Ve výuce je vhodné využívat problémového a projektového vyučování a práci v centrech aktivit dle vlastního výběru žáka. Pomocí heuristické metody, diskuse aj. by měl být žák veden ke kritickému myšlení; osvědčuje se i střídání výuky se samostudiem s využitím multimediálních technologií. Tyto způsoby výuky by však měly být na gymnáziu používány při výuce všech žáků.

V průběhu vzdělávání je důležitá i spolupráce mezi učiteli, kteří mimořádně nadaného žáka v jednotlivých předmětech vyučují. Tím může být zajištěna propojenost jednotlivých předmětů a zamezeno opakování již probrané látky.

Příklady pedagogicko-organizačních úprav:

1. individuální vzdělávací plány;
2. doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu;

3. zadávání specifických úkolů;
4. zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů;
5. vnitřní diferenciacce žáků v některých předmětech;
6. občasné (dočasné) vytváření skupin pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka;
7. využití vzdělávacích modulů
8. účast ve výuce některých předmětů se staršími žáky.

(Kupcová, 2010)

Přístup k nadanému žákovi v běžné třídě

(převzato z metodické příručky VÚP *Tvoříme individuální vzdělávací plán mimořádně nadaného žáka*)

• Co očekává nadaný žák?

V rámci integrace nadaného žáka je třeba organizací výuky, vhodně volenými strategiemi z hlediska obsahu výuky i formami a metodami práce vytvořit takové edukační prostředí, které zohlední jeho specifické vzdělávací potřeby s cílem rozvíjení silných i slabých stránek žáka a prevencí nebo podporou jeho osobnostních nebo sociálních problémů. Při vytváření takového prostředí je nutné zvážit aktuální potřeby samotného žáka, ale také reálné možnosti školy v souladu s vytvořeným vzdělávacím programem.

Využitím vhodných metod v edukačním procesu se informace a poznatky nestávají cílem vyučování, ale působí jako prostředek k rozvoji myšlení, kreativity i osobnosti žáka. Postupy vytvořené k rozvoji poznávání a tvořivosti běžných žáků se samozřejmě využívají i pro vzdělávání nadaných a jiné metody, původně užívané ve vzdělávání nadaných, dnes s úspěchem využívají učitelé běžných tříd. Proto je nutné mít při přípravě výuky na paměti **specifické individuální potřeby** jednotlivých žáků, a vytvořit tak pro třídu motivující a efektivní program. Kognitivní, sociální i emocionální faktory obsažené ve specifických vzdělávacích potřebách nadaných žáků se odrážejí i **v základních principech pro vzdělávání nadaných** – dostatečné množství uspokojujících a pestrých podnětů a aktivit na hranici nebo nad hranici zkušeností žáka, smysluplnost, učení v souvislostech orientované na rozvoj vyšších úrovní myšlení, tvořivost a individuální přístup akceptující netypické kognitivní, osobnostní i emocionální zvláštnosti nadaných. Dále uvedené metody a formy činností jsou příklady pro praktické uplatnění výše uvedených zásad.

Není pochyb, že spojení vysoké úrovně tvořivosti a vysoké inteligence umožňuje vytváření nových teorií a myšlenek, originálních řešení. Průkazně lze u žáků jejich kreativitu rozvíjet a cvičit například metodou brainstormingu, tvořivými úlohami, kreativním čtením a psaním, zadáváním úloh s nejednoznačným řešením, využitím hádanek, hlavolamů a jazykových hříček, originálním zpracováním konkrétních témat, uměleckou činností. Tvůrčí - **divergentní myšlení** (produktivní typ myšlení, který na jeden podnět, otázku či problémovou situaci nabízí větší počet odpovědí, možných řešení, asociací a nápadů) umožňuje žákům pojmout nové vědomosti, rozvíjet nové myšlenky nebo objevovat nová řešení problémů ve všech oborech činnosti. **Učení v souvislostech** motivuje nadané žáky a uspokojuje jejich intelektový potenciál i různorodé specifické zájmy. V souladu s Bloomovou kognitivní taxonomií je vhodné ve výuce nadaných aplikovat zejména **úlohy rozvíjející vyšší úroveň myšlení** – analýzu, syntézu a hodnocení, které představují vzrůstající složitost a náročnost na myšlení žáka ve vztahu k jakémukoliv konkrétnímu tématu. Analytické úlohy jsou zaměřeny na rozklad, objevování, dávání do vztahů, kritický rozbor a zjednodušení. Oproti tomu v úlohách zaměřených na syntézu žáci kombinují, modifikují, adaptují, rozvíjejí, odvozují a vytvářejí nové. Kvalitativně nejvyšší úrovní myšlení Bloom označuje hodnocení. Při hodnocícím posouzení tedy žáci rozhodují, oceňují, diskutují, kritizují a ověřují, testují a zdůvodňují svá stanoviska. K praktickým činnostem rozvíjejícím uvedené zásady patří také řešení úloh s nejednoznačným zadáním, úkolů s více pravidly nebo řešením ve více krocích,

problémové a otevřené úlohy, výjimky z pravidel a paradoxy, mentální mapování, úlohy a hry pro rozvoj logického myšlení a argumentace.

K smysluplnosti a podnětnosti výuky nejen z pohledu nadaného žáka přispívají i metoda projektová, pozorování a manipulace, výzkum, plánování, práce s informacemi, úlohy rozvíjející intuici a odhad, vytváření modelů. Je možné vycházet např. i z **teorie mnohačetné inteligence** Howarda Gardnera, která rozpoznává devět stránek inteligence (verbální, vizuálně-prostorovou, matematicko-logickou, tělesně-pohybovou, hudební, přírodovědnou, inter- a intrapersonální, existenciální), díky nimž mohou lidé zpracovávat informace. Jednotlivé stránky lze rozvíjet individuálně i zefektivňovat proces učení jejich kombinací.

K rozvoji **verbální** inteligence přispívá mimo jiné vedení slovních sporů, řešení a sestavování křížovek, osmisměrek a slovních hádanek, hraní deskových her typu scrabble, vybírání, tvoření a doplňování slov podle logického klíče, vyhledávání informací, dávání a plnění složitých pokynů, tvorba osobních deníků či časopisů.

Vizuálně-prostorová inteligence může být rozvíjena zejména čtením i vytvářením map a plánek skutečných či imaginárních, navigací, užíváním nákresů, vytvářením názorných schémat, videonahrávek, návrhy modelů, 3D úlohami v pohybech kostky či čtvercové sítě, 2D úlohami s plošnou rotací a skládáním, hraním deskových her se zrakovou strategií, jako jsou např. dáma, šachy, blokus, digit, pomocí úloh a her rozvíjejících postřeh.

Matematicko-logická inteligence se uplatňuje ve vědeckém myšlení. Můžeme ji rozvíjet například prostřednictvím práce s programovacími jazyky, výpočtem šancí a pravděpodobnosti, odhadem množství, vytvářením časových rozvrhů, vedením účtů a rozpočtů, vytvářením počítačových programů, výběrem podle logických kritérií, vytvářením logických řad, řešením rébusů, hledáním logických dvojic, slovními úlohami typu zebra, logickými hádankami.

Tělesně-pohybová inteligence má svůj základ v mentální koordinaci a je možné ji rozvíjet např. rukodělnou činností, trojrozměrnými hlavolamy, konstrukčními činnostmi se stavebnicí, údržbou a rozebíráním mechanických zařízení, pohybovými úkoly.

Dalším z univerzálních druhů inteligence je **hudební** inteligence, kterou je možno ve výuce použít i jako podporu k rychlejšímu osvojení učiva. K jejímu podněcování napomáhá práce s rytmem, hudební improvizace, poslech a poznávání nápěvů, vytváření audionahrávek, hraní zvukového pexesa a jiných poslechovcích her i jiné činnosti.

Přírodovědná inteligence se projevuje intenzivním vztahem k přírodě a lze ji rozvíjet např. pozorováním a studiem rostlin a zvířat, sbírkami přírodnin, chovem zvířat, pěstováním rostlin či experimenty s přírodninami.

Interpersonální inteligence, jako schopnost chápat jiné lidi, se společně se schopností empatie a komunikace projevuje v rozvoji sociálních dovedností. Žák ji rozvíjí, pokud hovoří s ostatními a naslouchá jim, pracuje v týmu, řeší společně s ostatními problém, podává výklad, při hraní rolí, prezentaci, v kooperativním učení, při morálním zdůvodňování, řešení etických problémů, v diskusi, při studiu životopisů významných osobností, nácvičku divadelních rolí a samozřejmě v běžném kontaktu s okolím.

Metakognitivní – intrapersonální inteligence souvisí s uplatňováním všech uvedených druhů inteligence. Bývá klíčovým činitelem v úspěšnosti i osobní spokojenosti člověka. K rozvoji metakognitivního uvědomění může žákům napomoci např. stanovování si osobních cílů, případně kontraktů s učitelem a jejich plnění a hodnocení, poznávání a aktivní podíl na procesu učení, odhad svých schopností, vedení si osobních záznamů a deníků, úlohy se zaměřením na poznávání a vyjadřování svých schopností, pocitů a nálad. Existují i samostatné programy pro nadané, jejichž cílem je prevence problémů v oblasti sociálních vztahů, získání sociálních dovedností a adekvátního sebehodnocení, případně programy se zaměřením na pochopení individuálního procesu učení jednotlivých žáků a jejich rozvoj k nezávislému a samostatnému učení. Preventivní a harmonizující aktivity by však měly být i nezbytnou součástí vzdělávacího programu školy, případně individuálního vzdělávacího programu nadaného žáka.

• Jak hodnotit nadaného žáka?

Významnou součástí edukačního procesu je **hodnocení** ve všech svých formách, které posiluje vytváření zdravého sebeobrazu žáka a poskytuje mu potřebnou zpětnou vazbu. Při hodnocení nadaných je nutné přihlídnout k jejich výrazným specifickým ovlivňujícím hodnocení i sebehodnocení (častý perfekcionismus, netolerance k selhání, výrazný smysl pro spravedlnost a dodržování pravidel, extrémní postavení ve skupině, vysoká očekávání okolí, vysoká míra vnitřní motivace) i specifickým ovlivňujícím výkonů žáka (mimo jiné disproporcionální asynchronní vývoj, upřednostňování obsahu před formou, uplatňování vlastních způsobů řešení bez zdůvodňování postupu řešení, vytváření složitých řešení jednoduchých úloh, nalézání souvislostí tam, kde je ostatní neodhalí). Více než jindy je proto potřeba při hodnocení nadaného žáka uplatňovat individuální přístup, neporovnávat jeho výkony s ostatními, ale hodnotit pouze jeho vlastní výsledky, podporovat jeho iniciativu a originalitu, akceptovat různé způsoby řešení, uplatňovat flexibilitu pro kritéria hodnocení, pozitivnost a zásadu diskretnosti, sebehodnocením vytvářet reálný postoj žáka ke svému výkonu a k sobě samému. Pro uvedená specifika se jeví jako vhodnější způsob verbální, případně průběžně grafický způsob hodnocení před klasifikací.

Metody práce s mimořádně nadanými žáky

Z toho, co jsme se již dozvěděli v předchozích kapitolách, je zřejmé, že práce s mimořádně nadanými žáky vyžaduje od vyučujícího používání takových didaktických postupů, které by zabezpečily vhodné podmínky pro rozvoj znalostí a dovedností těchto žáků. Někdy je možné použít či obměnit metody, na které jsou vyučující zvyklí z výuky intaktních žáků, jindy je vhodné či dokonce žádoucí, aby byl vyučovací proces realizován za zcela specifických podmínek.

Obecně lze říci, že metoda použitá pro vzdělávání mimořádně nadaných by měla těmto žákům pomoci

- využít jejich vlastního intelektu k objevování nového,
- využít vlastního tvůrčího přístupu k řešení problému,
- rozvíjet mezipředmětové vztahy,
- využít informačních technologií při práci na úkolu
- posílit sociální vazby,
- uvědomovat si metakognitivní procesy.

Fořtíková (2010) v metodické příručce VÚP uvádí následující základní zásady práce s nadaným žákem pro realizaci jeho potenciálu:

1. Umožnit pracovat rychlejším tempem

Nadaní žáci se mohou členit do dvou skupin dle svého výkonového zaměření. Někdy jsou rozdělováni jako „badatelé“ a řešitelé“, někdy zase jako „tvůrčí“ a „produktivní“. V obou případech jde o to, že jedni potřebují více času na elaboraci (propracování úkolu), aby dle vlastních kritérií vytvořili dostatečně hodnotný výstup, druzí se zaměřují na rychlá a správná řešení úkolů. U nadaných žáků typu řešitelů je velmi podstatné, aby občas ve výuce dostali příležitost pracovat tempem rychlejším, než je nastaveno pro zbytek třídy. V takovém případě je vhodné, aby měl učitel připravenou zásobárnu náhradních úkolů, které může u „rychlíků“ využít v případě, že skončí se zadaným úkolem dříve než zbytek třídy či skupiny.

2. Méně procvičování, umožnit postup dopředu

O nadaných dětech se často uvádí, že zvládají učivo již ve fázi evokace – tedy ve fázi, kdy je učivo představováno jako nové. Někdy nepotřebují čas na procvičení a upevnění, i když jde o novou látku. V takovém případě je vhodné umožnit jim v rámci diferenciacce obsahu postup dopředu, a to nejen formou ryzi akcelerace (žákovi je umožněno přeskočit látku, nebo dokonce ročník), ale i nabídnutím alternativního obsahu či prezentací zajímavých souvislostí.

3. Náročnější výuka

Pro nadané žáky by měla výuka obsahovat i prvky vyšší náročnosti. V rámci taxonomie kognitivních cílů (srovnej s hierarchií dle B. Blooma) by bylo vhodné, aby nadaní mohli ve výuce více využívat úroveň analýzy, syntézy a hodnotícího posouzení. Mohli by tak pracovat na stejném tématu jako zbytek třídy, ale úkoly jim zadávané by byly náročnější svým zadáním, formou zpracování i očekávanými výstupy.

4. Nezávislost

Mnohem dříve, než jak je tomu u běžné populace, mohou nadaní pracovat samostatně. Musejí však k tomu být dobře vedeni a připraveni. Nechat nadaného žáka pracovat na nezávislém (individuálním) úkolu či projektu může postrádat efekt, pokud jej ponecháme napospas. Pokud je ale na nezávislý úkol dobře připraven, může z tohoto přístupu výrazně těžit.

5. Kreativní myšlení a divergentní úkoly

Nadaní žáci s vysokou úrovní tvořivého myšlení preferují úkoly, v nichž není předem dáno správné řešení, ale správným se chápe větší množství různých (byť i neobvyklých) řešení. Zadání tohoto typu obvykle zní: „napiš, na co všechno bys dokázal použít hůl od deštníku, ramínko na šaty...“, „dokresli, jak by mohl tento tvar pokračovat“, „popiš, jak by vypadalo naše město, kdyby zde nebyly žádné dopravní prostředky“ atp.

Zadávání tvořivých úkolů ve výuce je velmi podstatné pro rozvíjení obrazotvornosti a produktivity u žáků nejen nadaných, ale i z běžné populace. Ve vyučování je kromě uměleckých předmětů tvořivým úkolům věnováno stále málo pozornosti. U žáků s mimořádným nadáním mohou kreativní úlohy představovat zajímavou alternativu v době, kdy ostatní spolužáci zaměřují svou pozornost na procvičování nového učiva. Tvořivé úkoly mohou velmi dobře fungovat i v exaktních oborech, jako je např. matematika či fyzika. Jde např. o modelování či rýsování netradičních geometrických útvarů nebo o vymyšlení a konstruování zajímavých přístrojů, které je možné využívat pro různé účely. Příkladů by se ale našlo mnohem více. Podstatou je, že rozvoj tvořivosti lze uplatňovat ve všech výukových předmětech. V rámci tréninku tvořivosti je vhodné též umožnit žákům vyjádřit vlastní produkt různými způsoby ztvárnění, včetně kreslení, tvůrčího psaní či dramatizace.

6. Abstraktní úkoly

Metodou abstrahování myslíme odhlížení od zvláštností a soustředění pouze na to, co u všech předmětů můžeme určit jako podstatné, všeobecné. Opakem abstrakce je konkretizace, kdy odhalujeme to, co je pro daný předmět (objekt, jev) ojedinělé. Nadaní žáci dovedou již v časnějších vývojových fázích pracovat s abstraktními pojmy, jsou schopni abstrahování. Možná i z tohoto důvodu je u předškolních nadaných dětí častým raným projevem nadání zájem o čísla a matematiku, neboť jde o abstraktní disciplínu.

7. Kontakt s intelektovými vrstevníky

Nadaní žáci by měli dostat prostor setkat se s dětmi obdobných zájmů, zaměření i úrovně vědomostí a schopností. V běžném vzdělávacím prostředí bývají někdy osamělí, protože nedovedou najít vrstevníka se stejnými zájmy nebo schopnostmi. Z těchto důvodů se mohou cítit izolovaní a tíhnout ke starším spolužákům či dospělým. Bez kontaktu s výkonovými vrstevníky navíc hrozí riziko, že pojmu za standard být vždy automaticky nejlepší bez větší snahy či píle. Tento postoj je rizikový, neboť ne vždy se jim v budoucnu může takto snadno dosahovat nejlepších výsledků a v pozdějším věku mohou postrádat strategie efektivního učení, kdy už jim může vyvstat konkurence ze strany vrstevníků, kteří již ovládli strategie efektivního osvojení nové látky.

8. Zkušenostní učení

Zkušenostní učení je založeno na koncepci učebního procesu, která proti klasickému pojetí zvýrazňuje aktivní roli žáka. Cílem není pouhé osvojení si vědomostí a dovedností, ale především přenesení výsledků učení do praktického života a zároveň i využití každodenní zkušenosti jako vydatného zdroje poznání. Proces učení probíhá jako cyklus těchto stadií: konkrétní zkušenost, pozorování a reflexe, zobecňování a prověření závěrů v nových situacích. Nadaní velmi výrazně profitují z naučeného, pokud vidí jasnou a přímou souvislost s dennodenní realitou nebo návaznost na další studium.

9. Umožnit ranou specializaci v rámci výuky

Nadané žáky je možné vést k časnější specializaci pro některý obor studia. Pokud jde o jedince, kteří mají již v mladším školním věku hluboký zájem o některou vzdělávací oblast, je možné jim formou akcelerace nebo externího obohacování (nadstavbová výuka s odborníkem mimo školu nebo spolupráce s další vzdělávací institucí) umožnit tento zájem uplatňovat. Na druhé straně existuje skupina nadaných žáků, kteří mají vysoké schopnosti ve více oblastech studia. U nich bývá problém se specializací studijní dráhy, stejně jako s výběrem aktivit pro volný čas (mají potřebu dělat vše a těžko se pro něco rozhodují). Tyto žáky je naopak dobré systematicky směřovat ke specializaci, a umožnit jim tak rozvinout některé oblasti studia do větší hloubky.

10. Opora o vlastní zájmy

O nadaných žácích je známo, že se často dovedou nadchnout pro nějaký specifický obor studia nebo oblast vědění. Je dobré toho ve výuce využít a obsahově opřít nadstavbové úkoly či pracovní listy (v rámci obohacování) právě o jejich zájem. Tak lze totiž snadno docílit toho, že žáci budou nadšeni předloženými úkoly, i když nejsou zrovna postaveny na předkládání nové látky. Prakticky to umožňuje zamezit posouvání nadaného žáka v předmětu vpřed a do budoucna vytváří prevenci proti ztrátě návaznosti v některé fázi vzdělávání. Opora o zájem nadaného je základním pilířem obohacování. Pokud není obohacující výuka žákem vítaná a stává se nežádoucí, nejen že pro daného žáka postrádá význam, ale činí také nadbytečnou práci učitele, který vkládá do přípravy speciálních úkolů pro nadaného nemalou energii.

Individuální studijní plán

Jak uvádí metodický materiál VÚP (2010) "mimořádně nadaný žák se může vzdělávat podle individuálního vzdělávacího plánu (IVP). Při jeho sestavování může škola využít pomoc poradenské péče o mimořádně nadané nebo pedagogicko-psychologické poradny. Při sestavování IVP je třeba brát ohled na osobnost žáka, druh jeho nadání a na to, aby nedošlo k přetížení žáka. Pokud je ve školním vzdělávacím programu vytvořen speciální program pro mimořádně nadané žáky (zásady péče, přizpůsobení cílové a obsahové specifikace vzdělávacích oblastí a hodnocení žáků), je sestavení IVP pro konkrétního žáka zjednodušeno. Mimořádně nadaný žák vzdělávaný podle IVP může souběžně navštěvovat některé kurzy na vysoké škole, docházet na výuku některých předmětů do vyšších tříd, určité vyučovací hodiny vynechávat, zúčastňovat se různých soutěží. Škola by měla umožnit žákovi studium témat, která nejsou obsažena v RVP a o která se žák zajímá. Naplnění vzdělávacích potřeb žáka může být zabezpečeno několika způsoby: nabídkou volitelných a nepovinných předmětů, diferenciací na skupiny v různých předmětech, podílem na realizaci školních nebo vlastních projektů žáka, účastí v soutěžích na republikové nebo mezinárodní úrovni, spoluprací gymnázia s domácími i zahraničními odbornými a vědeckými pracovišti, samostudiem odborné literatury, e-learningem, samostatným vyhledáváním informací na internetu nebo speciálními výukovými metodami (obohacování učiva a zrychlený postup při výuce). Tyto způsoby se mohou různě doplňovat."

Struktura individuálního vzdělávacího plánu zpracovaného podle §13 Vyhlášky č.73/2005Sb. zahrnuje identifikaci žáka/žákyně (jméno a příjmení), třídu, školní rok, platnost IVP, název, adresu a IZO školy.

Hlavními částmi individuálního studijního plánu jsou

A) Závěry psychologických vyšetření, která blíže popisují oblast, typ a rozsah nadání a vzdělávací

potřeby mimořádně nadaného žáka, případně vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost

B) Údaje o způsobu poskytování individuální pedagogické nebo psychologické péče mimořádně nadanému žákovi

C) Vzdělávací model pro mimořádně nadaného žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volba pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úprava zkoušek

D) Seznam doporučených učebních pomůcek, učebnic a materiálů

E) Pedagogický pracovník školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka

F) Personální zajištění úprav a průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka

G) Pedagogický pracovník školy pro sledování průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka a pro zajištění spolupráce se školským poradenským zařízením

H) Předpokládaná potřeba navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu.

Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu školního roku. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

Pro tvorbu individuálního vzdělávacího plánu pro potřeby SSOŠ Hranice, s.r.o. využijte již připraveného formuláře, který je v elektronické verzi dostupný na informačním systému školy.

Příklady aktivit pro práci s mimořádně nadanými žáky

V této kapitole najdete několik zajímavých aktivit, které (přímo či s případnou obměnou) můžete využít při práci s velmi nadanými žáky. Aktivity pochází z Metodického portálu Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (www.rvp.cz). Autor aktivity je uveden vždy v záhlaví. Záleží na tvůrčích schopnostech každého pedagoga, jak aktivity využije či pozmění.

Aktivita 1: Sousedé (občanská nauka, cizí jazyky, zeměpis apod.)

Josef Vlach

Cílem této aktivity je uvědomění si rozmanitosti a výjimečnosti různých národních kultur, jejich tradic a hodnot. Přispívá ke sblížení různých kulturních prostředí a vytváří společný prostor pro všechny, kteří v něm žijí a stýkají se. Napomáhá porozumění, solidaritě a úctě odlišných sociokulturních prostředí. Žáci se mají seznámit s kulturními a regionálními specifiky našich sousedů (sousedních zemí ČR, 27 zemí v rámci EU, zemí světa). Pro mimořádně nadané žáky je možné úkol ztížit tím, že bude vykonán v cizím jazyce.

Žáci mají za úkol prezentovat vybranou zemi na základě národních specifik a jejich charakteristických rysů, předmětů, kultury aj. Úkolem žáků je nejprve shromáždit dostatečné množství informací, materiálů a podkladů o kultuře, tradicích a hodnotách vybrané země. Následně mají připravit krátkou prezentaci, ve které zemi představí.

Úkol č. 1

Žáci mají za úkol vybrat několik kulturních zajímavostí o dané zemi a přiblížit je ostatním. Forma, způsob a zpracování prezentace je na každé skupině, případně může být limitována pokyny učitele. Učitel seznámí žáky se základními informacemi o zemích EU. K tomu může využít interaktivní mapu EU www.euroskop.cz/701/sekce/tabulka-c-1/, popřípadě vlastní mapu, která obsahuje základní informace a údaje o členských zemích EU. Poté učitel rozdělí žáky do tříčlenných skupin, kterým bude přiřazena jedna členská země (nebo si ji sami vyberou). Každá skupina dostane připravený formulář, do kterého vyplní požadované údaje – pracovní list členského státu EU. Žáci ve skupině si poté zahrají na členy zastupitelského úřadu. Jeden ze skupiny bude v roli velvyslance a další budou

členové velvyslanectví (kulturní atašé, obchodní rada). Každý člen týmu si připraví konkrétní část úkolu, dle své funkce v zastupitelském úřadu. Poté žáci společně prezentují svůj úkol a seznámí ostatní s vybranou zemí.

Úkoly jednotlivých členů zastupitelského úřadu:

Velvyslanec seznámí třídu se základními sociodemografickými rysy společnosti a politickou situací země. Obchodní rada připraví krátkou zprávu o socioekonomické skladbě země a jejím postavení v mezinárodním poli a ekonomice. Kulturní atašé se zaměří na tradice, náboženství, hodnoty a kulturu vybrané země.

Úkol č. 2

Žáci mají za úkol kreativně vytvořit předmět charakteristický pro vybranou zemi EU. Učitel připraví pro žáky základní prezentaci, která bude obsahovat informace s charakteristickými rysy, symboly, zvyky, tradicemi a národními specifiky zemí EU. Cílem úkolu je, aby žáci ve skupinách zrealizovali (namalovali, vyrobili či jinak kreativně zpracovali) charakteristický předmět nebo symbol, kterým budou v příští hodině (např. na „turistickém nebo gastronomickém veletrhu“, summitu EU) prezentovat jednotlivé země EU. Charakteristický předmět musí žáci při jeho prezentaci logicky obhájit a zdůvodnit jeho výběr. Poté učitel seznámí žáky se 4 profesemi, ve kterých se úkol bude zpracovávat – cestovní agent, reklamní specialista, šéfkuchař, umělec.

Varianta A

Žáci si na základě svých možností a schopností vyberou profesi a zemi, kterou budou prezentovat.

Varianta B

Žáci vytvoří čtyřčlenné „profesní“ skupiny a vytvoří národní tým. Učitel jim vybere zemi, kterou budou prezentovat.

Cestovní agent – vypracuje prezentaci, která bude obsahovat základní informace, obrázky, zajímavosti a jiné kulturní či historické zajímavosti.

Reklamní specialista – vyrobí (namaluje, vytvoří) propagační materiál, který bude propagovat typickou věc nebo předmět vybrané země, na základě které ji ostatní poznají.

Šéfkuchař – představí národní gastronomické speciality, tradiční výrobky a typické produkty.

Umělec – vytvoří plakát nebo umělecké dílo charakterizující danou zemi.

Aktivita 2: Svět chudoby (občanská nauka, ekonomika, zeměpis apod.)

Bianka Machová

Budeme se věnovat jednomu z nejzávažnějších globálních problémů. Je jím chudoba. Zamysleme se, proč k nám přijíždějí lidé z jiných zemí hledat práci, což je pro ně způsob, jak se dostat z bezvýhodné situace. Proč se některé země ocitají ve válečných konfliktech, proč se některé organizované skupiny uchylují k teroristickým útokům. Proč se „obyčejní“ lidé v rozvojových zemích podílejí na kácení deštných pralesů, na nelegální produkci drog? Chudoba je stav, který neumožňuje člověku žít důstojný život, uspokojit základní životní potřeby. Chudoba neznamena jenom nedostatek finančních prostředků potřebných pro život. Chudí lidé nemají často k dispozici nezávadnou pitnou vodu, přístup alespoň k základnímu vzdělání, ke zdravotnickým službám, žijí v sociálním vyloučení (nemají možnost podílet se na životě společnosti) apod.

Rozlišujeme dvě základní úrovně chudoby:

Relativní chudoba je definována jako dosažení max. 60 % nejčastějšího příjmu ve společnosti. Člověk uspokojuje svoje nejzákladnější potřeby, ale na mnohem nižší úrovni než průměrní jedinci ve společnosti (např. kvalita bydlení, složení stravy). V Evropské unii převažuje tato úroveň chudoby. ČR patří mezi země EU s nejnižším procentem chudých. Uvádí se kolem 10 %.

Absolutní chudoba – život neumožňuje uspokojovat nejzákladnější potřeby (potravu, ošacení, bydlení). Je spojována spíše s lidmi z rozvojových zemí. Nejkrajnější hranicí absolutní chudoby je extrémní chudoba. Představuje život za méně než 1,25 USD/den (původně byla tato hranice 1 USD/den, ale z důvodu změny parity kupní síly byla v roce 2008 zvýšena na 1,25 USD/den). V tiskové zprávě Světové banky je uvedeno, že v roce 2005 žilo pod hranicí extrémní chudoby 1,4 mld. lidí

(celkový počet lidí v roce 2005 byl 6,477 mld.), tj. 21,6 % – přibližně každý pátý člověk na světě byl extrémně chudý.

V roce 2000 představitelé všech členských států OSN podepsali Miléniovou deklaraci – Rozvojové cíle tisíciletí, jejímž cílem je odstranění příčin a následků extrémní chudoby do roku 2015. Více informací najdete na internetových stránkách Česko proti chudobě – informace o kampani.

Cíl výukového bloku

Chudoba Žáci porozumí tomu, co znamená být chudý, poznají, v jakých životních podmínkách se někteří lidé nacházejí a nakolik je jejich životní situace pro ně samotné bezvýchodná. Poznají celkový dopad chudoby na život člověka. Uvědomí si nutnost pomoci zvenčí. Blok je rozdělen do tří vyučovacích hodin, alternativně je možné jej prodloužit o čtvrtou vyučovací hodinu, ve které můžeme představit Rozvojové cíle tisíciletí.

1. vyučovací hodina (45 minut) – Chudoba

Brainstorming na téma: Kdo je chudý (10 minut)

Téma CHUDOBA můžete uvést krátkým brainstormingem (burzou nápadů) k tvrzení Kdo je chudý. Doporučuji nechat zaznít všechny nápady a zaznamenávat je průběžně na tabuli. V této fázi je ještě nehodnoťte. Ve chvíli, kdy už žáci nebudou mít žádné další návrhy, můžete je nechat, aby se k jednotlivým návrhům vyjádřili. (Souhlasí všichni s tím, co v brainstormingu zaznělo?)

Frontální metoda (10 min)

Seznamte žáky s pojmy chudoba, relativní chudoba, absolutní chudoba, extrémní chudoba (ve zkratce zmíněno výše). Další informace lze najít na www.rozvojovka.cz, www.wikipedia.cz, www.rozvojovzdelavanie.sk.

Skupinová práce (10 min)

Nejdříve rozdělte žáky do skupin po čtyřech. Ve skupině by se měli domluvit na rozdělení návrhů z brainstormingu do 3 sloupců – absolutně chudý, relativně chudý a ostatní (není chudý). Na rozdělení by se měla shodnout celá skupina tak, aby byli její členové schopni obhájit výsledky svojí skupinové práce v diskusním plénu celé třídy. Pokud si chcete prověřit, že žáci jednotlivým úrovním chudoby opravdu porozuměli, nechte je, aby ve skupině vymysleli další příklady – např. Jsem jediný ze třídy, kdo nemá mobil. Rodiče si myslí, že je pro mne zbytečný. Rodiče se rozvedli a otec neplatí výživné. Už nemohu navštěvovat zájmové kroužky.

Řízená diskuse celé třídy (15 min)

Vyučovací hodinu ukončete prezentací výsledků skupinové práce a následnou diskusí. Do diskuse můžete vstupovat a usměřňovat ji žádoucím směrem. Můžete k tomu využít následující otázky: Souhlasíme s rozdělením? Jaký typ chudoby se vyskytuje v Čechách? (převážně relativní) Jaké mají možnosti chudí lidé v ČR? Jak by se dalo pomoci lidem, kteří jsou chudí v ČR?

Jedním z důsledků chudoby je sociální vyloučení – nemožnost najít si zaměstnání; nemožnost podílet se na dění společnosti apod. Prodiskutujte s žáky, co znamená sociální vyloučení a jaké může mít důsledky pro člověka. Co to jsou česká ghetta?

2. + 3. vyučovací hodina (90 minut – Život za méně než 1 USD na den)

Myšlenková mapa (15 minut)

Na začátku druhé hodiny vysvětlíte žákům, že se budete věnovat nejkrajnějšímu a nejzávažnějšímu stupni chudoby – tzv. extrémní chudobě. Pokud s ní jsou již žáci seznámeni, můžete je nechat, aby ji pro evokaci představili sami. Řekněte jim, že v roce 2005 byl každý pátý člověk na světě extrémně chudý.

Sestavte se žáky myšlenkovou mapu. Nejdříve je nechte, ať navrhnou důsledky chudoby pro člověka, a až jim dojdou nápady, nechte je navrhnout příčiny. Následně je nechte vyznačit souvislosti mezi důsledky a příčinami. Mělo by vám vyjít, že některé důsledky jsou zároveň i příčinami. V tomto smyslu mluvíme o „začarovaném kruhu chudoby“. Můžete se jich také zeptat, které z důsledků chudoby

mohou mít dopad i na jejich život (migrace, teroristické útoky, válečné konflikty, ničení životního prostředí...).

Jako důsledky mohou zaznít: hlad, podvýživa, špatné zdraví, zhoršený přístup ke zdravotním službám, bezdomovectví, zadluženost, nedostatečné vzdělání, dětská práce, závislost na přírodě – zemědělství, zhoršený přístup k přírodním zdrojům (pitná voda, dřevo), terorismus, válečné konflikty, ničení přírody – pytláctví, nelegální kácení lesů, produkce drog jako jediná možnost obživy v některých oblastech rozvojových zemí (např. Afghánistán), nedostatečný přístup k informačním zdrojům, sociální vyloučení, snížená mobilita...

Příčiny: nízké vzdělání, negramotnost, dětská práce (jako příčina budoucí chudoby dětí), špatný zdravotní stav, závislost na přírodě, postavení v rodině a ve společnosti (chudých žen je dvakrát více než mužů), nezaměstnanost, sociální vyloučení, kulturní zvyklosti, vysoká populace, klimatické změny – v některých částech světa ztrácí lidi v důsledku klimatických změn možnost tradičního způsobu obživy (Etiopie – zemědělství, Mongolsko – pastevectví).

Případová studie – skupinová práce (30 minut) + diskuse (15 minut)

Pro pochopení rozsahu a dopadu extrémní chudoby se mi nejvíce osvědčila aktivita z příručky Panáčik proti chudobě od autorů L. Zajac a A. Návojský, Život za méně než 1 USD na den. Jedná se o příběh rodiny z Tanzanie, která žije v extrémní chudobě. V roce 2000 žilo v Tanzanii pod hranicí extrémní chudoby 36 % obyvatel.

Žáci opět pracují ve skupině. Skupina musí udělat společné rozhodnutí – úkol, který rodina řeší každý den – na jaké zboží a služby utržené peníze vydají. Peněz je málo a věcí, které jsou pro život nezbytné, hodně. Budou mít dostatek peněz, aby ušetřili část na budoucí potřeby?

Skupinová práce – projekt (30 minut)

Na základě již realizované aktivity „Život za méně než 1 USD na den“ si skupina vybere jednu oblast (příčinu, důsledek), kterou by bylo podle jejího názoru nutné vyřešit. Pro tuto oblast vypracuje projekt s vytýčením jednoduchého cíle. Naším cílem je zvýšit (snížit)...

Jako pomůcku, jak by měl projekt vypadat, můžete dát žákům následující body:

- Cíle:

Naším cílem je snížit...

Naším cílem je zvýšit...

- Metody:

Jakým způsobem to chceme udělat?

- Prostředky:

Co všechno k tomu potřebujeme?

- Výsledek:

Podle čeho poznáme, že jsme dosáhli cíle?

Příklad:

Cíle: Naším cílem je přispět ke zlepšení zdravotního stavu populace z oblastí s vysokým výskytem malárie v Tanzanii.

Metody: Dosáhnout bychom toho chtěli prostřednictvím preventivních opatření, přičemž nejlepším způsobem ochrany před onemocněním malárií je používání ochranných sítí – moskytiér. Statistický průzkum výchozího stavu ve vytypovaných oblastech a průběžné statistiky po dobu trvání projektu. Spolupráce s místními zdravotními středisky. Osvěta obyvatel.

Prostředky: finanční prostředky, moskytiéry, dobrovolníci.

Výsledek: snížení počtu nových případů onemocnění na malárii. Navrhněte žákům, aby svůj projekt zajímavě graficky ztvárnili. Pro úspěch projektu je důležité přesvědčit o jeho potřebnosti a realizovatelnosti. Vypracované projekty vystavte a nechte tvůrce, aby je představili ostatním.

Aktivita 3: Čtyři svobody (občanská nauka, dějepis apod.)

Anna Valouchová, Karel Tomek

Svobody, které Evropská unie zaručuje svým občanům, jsou v médiích málo zmiňovány. Z nich se asi nejmarkantněji života žáků dotýká právo na volný pohyb osob. Vzhledem k tomu, že právě v této věci nastal v posledních dvou desetiletích zásadní posun, stojí za to využít zkušenosti rodičů a prarodičů z doby před vstupem ČR do EU a porovnat, jak se za jednu generaci v tomto ohledu podmínky změnily. Z hlediska učitele je velmi důležité, aby toto téma pojal pragmaticky a zbytečně jej nepolitizoval. Aktivitu, kterou zde nabízíme, můžeme rozložit do dvou nebo tří hodin. Protože při ní budeme využívat osobní příběhy lidí z okolí žáků (např. rodičů a jiných rodinných příslušníků), měl by být mezi první a druhou hodinou asi týdenní odstup.

První hodinu můžeme s žáky začít výzvou k formulování názoru na to, co si pod spojením „volný pohyb osob“ představují a v jakých situacích ho využijí nyní či v budoucnosti (volný pohyb osob mj. umožňuje, resp. usnadňuje studium v zahraničí). Můžeme použít metodu sněhové koule: postupně se k oběma bodům stručně vyjádří každý žák písemně sám, porovná svůj názor ve dvojici, poté společný názor porovná s další dvojicí, názory celých čtveřic jsou poté prezentovány třídě, diskutovány a zaznamenány. Pak může proběhnout krátká diskuse na téma, nakolik je volný pohyb osob samozřejmostí a jaké příklady z minulosti nebo jiných zemí žáci znají, kdy lidé této svobody nemohli nebo nemohou využívat.

Když se žáci seznámí s tématem, přejdeme k zadání úkolu na následující hodinu. V předchozí diskusi možná zaznělo, že před dvaceti lety, když ještě neexistovala „Evropa bez hranic“, vypadalo cestování do zahraničí podstatně jinak než dnes. Vyzvěte žáky, ať zjistí, co znamenají pojmy devizový příslib, výjezdni doložka, hraniční kontrola, celní prohlášení, clo, celník, vízum, tuzex, bony. Dohodněte se, že se při hledání těchto informací nespolehnou jenom na internet, ale že se také obrátí na lidi ze svého okolí: rodiče, prarodiče či jiné rodinné příslušníky a třeba i rodinné známé. Nechte je samotné navrhnout, koho by bylo dobré se zeptat.

Připravte je na to, že svá zjištění budou další hodinu prezentovat, a mohou se proto pokusit získat skutečné ukázky zmiňovaných dokumentů. Pokud byste chtěli tuto aktivitu propojit s českým jazykem, můžete využít příběhy pamětníků, na které žáci narazí, k různému stylistickému zpracování, např. převyprávění, rozhovor, reportáž.

V druhé hodině tedy žáci nejprve představí, jaké informace či zkušenosti získali. Je výhodné prezentace strukturovat tematicky a to, co žáci sdělují, zachytit na flipovou tabuli například formou myšlenkové mapy. Učitel by měl počítat i s tím, že bude tázán na jeho osobní zkušenost. Může také nastat situace, kdy materiál, který si žáci připravili, bude málo. Nejen pro tyto případy v příloze nabízíme ukázkou výjezdni doložky (zdroj Wikipedia) a přílohy k výjezdni doložce, dobové právní předpisy – jako ilustraci složitosti, a množství potřebných dokladů a obrázek tuzexového bonu. Očekáváme, že nyní již žáci mají představu o tom, že v dřívějších dobách nebylo nijak snadné cestovat do zahraničí, a to ani do sousedních zemí. Chceme-li toto uvědomění ještě více prohloubit a zároveň s žáky procvičit plánování, můžeme zařadit ještě další aktivitu.

V příloze naleznete také autentický jednoduchý návod jak cestovat. Rozdejte žákům jeho kopie a nechte je porovnat, s jakým předstihem je třeba začít plánovat cestu řekněme do Chorvatska v roce 2008 a jak dlouho dopředu bylo třeba začít cestu zařizovat v roce 1988. Co všechno bylo třeba udělat tehdy a co se musí zajistit v současnosti? S jakými všemi výdaji před cestou musel člověk počítat před dvaceti lety a s jakými nyní? Žáci mohou navrhnout rozpočet rodinné dovolené tehdy a teď. Kromě volného pohybu osob nám členství v EU zaručuje ještě další svobody: volný pohyb zboží, služeb a kapitálu. Uvědomit si, jak tyto základní principy fungování EU konkrétně ovlivňují život žáků a jak by jejich svět vypadal bez nich, může být sice složitější než v případě volného pohybu osob, přesto stojí za to se zamyslet i nad tím. V následujících hodinách se proto můžeme věnovat i těmto tématům a s žáky o nich diskutovat.

Pro inspiraci připojujeme některé okruhy otázek:

Zamyslete se, jaké výhody a nevýhody přináší a mohou přinést čtyři hlavní svobody občanům Evropské unie? (Otázka míří na osobní rovinu. Co to znamená pro mě jako osobu?)

Jaký vliv mají nebo mohou mít čtyři svobody na ekonomický, hospodářský vývoj

Evropy? (Otázka míří na společnost, státy, především ČR. Domyslet všechny souvislosti

bude pro žáky nemožné. Jde o to najít nějaké souvislosti. Jako aktuální kontext může posloužit téma ekonomické krize.)

Cítíte rozdíl mezi tím svobodu mít a svobodu užívat?

Stačí jen odbourávání dosavadních omezení, nebo je nutná i změna smýšlení a vnímání naší evropské sounáležitosti?

Dokážete si představit, že byste odešli studovat nebo pracovat do jiné země?

Pozn. Článek v úplném znění s přílohami je k dispozici na: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1866/ctyri-svobody.html>

Aktivita 4: Projekt "Zmizelí sousedé" (dějepis, občanská nauka apod.)

Miroslava Ludvíková

Projekt Zmizelí sousedé není jen vzdělávacím projektem určeným žákům českých základních a středních škol. Je také společenským fenoménem České republiky, svědectvím o nejen velmi bolestném období holocaustu, ale i situaci a postavení menšin v předválečném i poválečném Československu. Výchozím bodem projektu jsou osudy lidí, kteří žili v blízkosti prarodičů dnešních žáků jako jejich přátelé a sousedé. Před válkou byli pevnou součástí společenského života českých a moravských obcí, v průběhu 2. světové války byli postupně označováni, omezováni ve svém svobodném životě, koncentrováni a likvidováni z bezprostředního okolí. Mohou dnešní žáci nalézt a zachránit dokumenty a fotografie a pokusit se připomenout památku těchto osudů tím, že doplní pouhé seznamy lidí konkrétními tvářemi a příběhy? Pokud ano, je splněn jeden z hlavních cílů projektu.

Příklady konkrétních postupů

Základní informace k projektu jsou dnes na webu www.zmizeli-sousedu.cz, v odkazu Jak začít najdeme některé osvědčené kroky:

ZMIZELÍ SOUSEDÉ – náměty

Cílem projektu je najít stopy po lidech (jejich příběhy, dopisy, dokumenty, fotografie), kteří by jinak zmizeli beze stopy z okolí. Chceme tedy najít nikoli slavné osobnosti, o kterých se píše, ale zejména ty, na které by se jinak zapomělo. Svědkem jejich zmizení mohli být prarodiče žáků. Co k jejich zmizení vedlo? Mohl, nebo nemohl tomu někdo zabránit? Jaké byly historické, společenské a psychologické souvislosti? Žáci hledají odpovědi na otázky rozdělené do několika okruhů:

Svědectví pamětníků a svědků událostí té doby:

Co vám vyprávěli vaši prarodiče o svých zážitcích za války?

Měli nějaké kamarády, o které za války přišli?

Mají nějaké fotografie nebo písemné dokumenty z té doby?

Jak se tyto zážitky odrazily v jejich dalším životě?

Obecné údaje:

Kde se nacházela židovská obec nejbližší vašemu bydlišti? V jakém období vzkvétala? Jakým způsobem byla její existence ukončena? Znáte nebo umíte najít zajímavé osobnosti v historii židovské obce, jejich příběh (může se jednat o řemeslníky, spisovatele, umělce, vědce, lékaře, právníky, obchodníky, zakladatele a majitele podniků a továren)? Kde nejbližší vašemu domovu jsou dochované židovské hřbitovy, synagogy nebo pamětní desky vztahující se k životu židovské obce?

Údaje čerpané z písemných materiálů:

Jaké dokumenty související s životem židovské obce nejbližší vašemu bydlišti se dochovaly ve vašem okresním archivu? Má vaše škola dochované písemné záznamy z doby první a druhé republiky?

O jaké druhy záznamů jde? Odkdy nesměli žáci a studenti židovského původu studovat na školách a proč? Znáte nějaké zajímavé osobnosti studující do období druhé světové války na vaší škole a jejich životní příběh?

OVĚŘENÉ ČINNOSTI (nasbíráno ze zkušeností účastníků Projektu)

Činnosti vhodné spíše pro střední školy:

vyhledávání spolužáků ze seznamů školy, gymnázia (školní rok 1939/40), konfrontace s Tereziínskou pamětní knihou.

Činnosti vhodné spíše pro základní školy:

návštěva nejbližšího pamětního místa, nejbližší pamětní deska, např. se seznamem obětí odboje (komunistického a nekomunistického) – lze vysvětlit rozdíl, seznámení s textem norimberských zákonů a příklady jejich uplatňování v praxi.

Činnosti vhodné pro obě skupiny:

studium materiálů v místním archivu (kroniky školy, dobový tisk), kontaktování ještě žijících spolužáků „zmizelých sousedů“, získání informací, které dokreslí tehdejší dobu a lidi v ní, získat informace o osudech židovských spolužáků v dalších letech, beseda (ale účinnější je rozhovor malé skupinky s „jejich“ člověkem, s člověkem, kterého vypátrali sami), výstup v tištěné formě, výstava (vlastní, improvizovaná – zpracovaná převážně z nově nalezených a ověřených faktů propojených s konkrétními obecnými fakty a událostmi té doby). Její význam může být posílen prezentací celostátní výstavy k projektu (20 panelů v lehce přenosném a snadno instalovatelném systému „roll up“ vhodném i pro chodby, haly, knihovny), ke které nabízíme proškolení malé skupiny žáků jako průvodců výstavou, webová a powerpointová prezentace, zhlédnutí filmu (O zlém snu, Pavel Štingl; Zmizelí sousedé, Josef Dlouhý a jiné – jsou k zapůjčení ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze (VKC)).

Jak začít projekt

Žáci základních a středních škol, kteří nemají předválečnou historii, začínají projekt často návštěvou nejbližší památky v okolí, pamětní deskou nebo vzpomínkami a fotografiemi a dokumenty vlastních prarodičů nebo jejich přátel. Někdy začínají návštěvou Židovského muzea v Praze nebo Památníku Terezií.

Žáci středních škol s předválečnou historií často úspěšně hledají jména ve výročních zprávách konkrétních škol v regionálním archivu. Z výročních zpráv lze vyčíst, že mnozí žáci náhle ukončili školní docházku. Proč byla ukončena právě ve školním roce 1939/1940? Kteří z nich zmizeli z rasových důvodů (u některých to lze doložit pouhým porovnáním jmen těchto žáků se jmény z databáze Tereziínské pamětní knihy) ze školních lavic? Za pomoci svědectví prarodičů a jejich přátel lze vypátrat k těmto jménům, často na začátku doplněných jen datem narození, datem a číslem transportu, nové fotografie a dokumenty (viz např. projekt Spolužáci, Gymnázium Mikulášské nám., Plzeň).

Pak lze ze získaných dokumentů a materiálů vytvořit pamětní plakát (v digitálním zpracování), publikaci nebo webovou stránku. Projektu však nejde jen o samoučelnou (byť chvályhodnou) záchranu výpovědí, fotografií a dokumentů od posledních žijících svědků a pamětníků těchto událostí. Setkáním s prarodiči a jejich přáteli a známými nacházejí účastníci projektu utajenou tvář místa, odkud pocházejí, kus své vlastní identity i identity školy, kterou navštěvují.

Skupina tedy vytváří svůj vlastní projekt a podle technických rad na www.zmizeli-sousedede.cz se jej pokouší převést do digitalizované podoby. Pak mohou být, dle finančních a organizačních možností, materiály jednak vytištěny, jednak dlouhodobě umístěny ve škole nebo jiném kulturním centru v místě. Daleko dříve, a poměrně za nižších finančních nákladů, mohou být umístěny na školních webových stránkách a na naší webové stránce www.zmizeli-sousedede.cz. Tam lze také zhlédnout plakáty i ukázky dalších prací základních i středních škol.

Výstavy

Od roku 2007 nabízíme školám výstavy v systému „roll up“, lehce instalovatelné. Výstavu je možné využít v rámci vlastního projektu jednotlivých škol několika způsoby, z nichž zde uvádíme dva.

1. Výstava na začátku projektu

Žáci – průvodci výstavou

V posledních dvou letech se osvědčilo proškolení žáků jako průvodců během vernisáží i během dalších výstav v předem stanovených časech nabídnutých spolužákům z vlastní i okolních škol. Žáci se zprvu ve skupinkách seznámí s obsahem plakátů (které doprovází výstavu v malé kopii do lavic), pak každá skupina prezentuje ten svůj před ostatními. Náš lektor (pokud není přítomen, tak učitel) pouze doplňuje stručnými poznámkami nejnútnejší fakta k pochopení okolností jednotlivých příběhů.

2. Výstava na konci projektu

Výstavu si také zvou školy, které již mají svůj vlastní projekt téměř u konce, a přidávají se k ní se svou výstavou, výsledky svého bádání. Nejčastěji si výstavu zvou učitelé, kteří se s ní seznámí na seminářích v Památníku Tereziín a ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze. Většinou vytvářejí vlastní projekty, během kterých jejich žáci navštíví Židovské muzeum v Praze, regionální archiv nebo další místa připomínající tehdejší události. Jsou to kupodivu také i výmluvně mlčící židovské hřbitovy se svými otázkami: Kde jsou potomci lidí, kteří měli často i honosné náhrobky – často s datem posledního pohřbu v roce 1939?

Zařazení a cíle projektu

Kam projekt zařadit? V rámcových vzdělávacích programech, jak pro základní vzdělávání, tak i pro gymnázia, najdeme téma menšin zařazené v průřezových tématech. Zejména je to Multikulturní výchova. Jako samostatný a svébytný projekt jde napříč vzdělávacími oblastmi a hledá nejrozmantější možnosti jejich vzájemného obohacení (Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace, Umění a kultura). Při přípravě, realizaci a výsledném produktu projektu se uplatní týmová spolupráce učitelů školy.

Projekt se dotýká nejméně tří historických rovin (vyrovnání se s historií dnes, druhé světové války, postavení Židů, menšiny v rámci většiny, v obci ve starší historii). Nabízí také etická témata: Jak se vyrovnat s postupně do života uváděnými norimberskými zákony? Jak pochopit dopad mašinerie postupných omezení, deportace a likvidace na člověka? Jak na to vše reagovalo okolí? Jaká cena se platila za pomoc? Byl(a) bych ochoten(na) ji podstoupit?

Práce na projektu nabízí zajímavé činnosti, umožňuje získat mnohé dovednosti a zkušenosti. Během projektu je nutné pracovat v týmu, nebo ideálně v několika týmech, vytvořit si plán, rozdělit si úkoly, vyrovnat se i s neúspěchy, naučit se hledat různé cesty k cíli a překonávat překážky, nebo dokonce i negativní postoj okolí. Učitel může tyto aktivity zařadit do školní práce a může je i hodnotit a ocenit, a má dobrý důvod – projekt nelze úspěšně vést a zakončit bez nadšení pro věc, bez pracovitosti a vytrvalosti.

Během projektu žák rozvíjí mnohé klíčové kompetence (a to již cituji z výpovědí účastníků projektu – rozvoj schopnosti komunikace s různými lidmi, vyhledávání informací na internetu, propojování je s těmi získanými v „terénu“, spolupráce v týmu atd.). Je dobré v průběhu projektu najít další skupinu, která by zvládla vytvořit webové stránky a grafickou úpravu tištěných textů. Projekt tak přináší nejen zkušenost týmové práce, ale také nové vztahy a novou kvalitu do vztahů.

Poznatky získané v souvislostech, podepřené setkáním s lidmi a jejich příběhy, jsou uloženy hlouběji než ty získané zhlédnutím filmu nebo z četby. Lidské příběhy a osudy dávají smysl informacím získaným školním výkladem a z učebnic. Smysluplným cílem projektu pro účastníky je také to, že zachraňují lidské příběhy, dokumenty a fotografie, které by byly pro další generace bez této činnosti většinou definitivně ztracené.

Aktivita 5: Řeč novinových titulků (český jazyk, cizí jazyky, rétorika apod.)

Zuzana Zejdová

Noviny a jejich titulky – poznáme, odkud pocházejí?

Rozdáme žákům nakopírované pracovní listy (v příloze). Jejich úkolem je přiřadit titulky k odpovídajícím textům. Při řešení úkolu vycházejí ze svých dosavadních zkušeností s bulvárním a seriózním tiskem a z jejich specifického způsobu vyjadřování. Rozdíly ve způsobu vyjádření zdůrazňuje fakt, že všechny tři texty popisují stejnou událost. Deník Blesk, resp. Bleskově.cz, žáci poznají snadno – klíčové jsou výrazy: mega, elegantní přelévání financí, kumpán, když mu padla, prostě se vypařil, věk aktéra uvedený v závorce (viz Pracovní list – řešení). Požádáme žáky, aby vysvětlili, proč přiřadili tento text právě k Blesku, a svá tvrzení doložili příklady v textu. Argumenty zapisujeme na tabuli.

Společně tak definujeme specifické znaky bulvární novin – expresivita, hovorové až nespisovné výrazy, zjednodušenost, familiárnost, nadsázka. Zábavní funkce sdělení je nadřazena informační. Mladá fronta Dnes (iDnes) a Právo (Novinky.cz) se naproti tomu způsobem vyjádření příliš neliší, žáci správné médium určí pravděpodobně pouze prostřednictvím citace serveru blízkého zdroje. Důvodem je fakt, že obě média patří do stejné skupiny médií, někdy označovaných jako seriózní. Jediný významný rozdíl mezi nimi je v tomto případě pouze v jisté opatrnosti, s níž se Právo oproti Mf Dnes vyjadřuje o nejistém pachateli loupeže (měl ukrást x ukradl). Mladá fronta Dnes je zde rezolutnější. Charakteristickými znaky seriózních médií je proto neutralita, uměřenost, až strohost, malá snaha o barvitost líčení, odkazování k oficiálním zdrojům. Informativnost je nadřazena zábavě.

Po přiřazení titulků k článkům a správným médiím si žáci vystřižené lístečky nalepí do sešitu či na čistý list papíru.

Ověření

Ověřte společně definované znaky bulvárních a seriózních médií. Do skupin rozdáme vždy jeden seriózní a jeden bulvární deník (Mf Dnes + Aha, Lidové noviny + Blesk apod.). Úkolem žáků je vypsát a porovnat titulky na prvních třech stranách novin. Své výsledky skupiny prezentují ostatním (hodnotíme porozumění textu, přesnou aplikaci zadaných kritérií, správnost vyjadřování). Žáky motivujeme pochvalou, potleskem... Úkol můžeme oživit počítáním vykřičníků v titulcích bulvárních novin, popř. zvolání typu Šok! Hrůza!

Funkce titulků v tištěném zpravodajství

Aktivitu doplníme vysvětlením funkce titulků v tištěném zpravodajství. Pravidla je vhodné využít také při psaní titulků ve školních novinách.

Titulek

Nadpis a u většiny tiskovin obvykle hlavní poutač, který svým ztvárněním a umístěním zásadně ovlivňuje působení tiskoviny. Má informační, orientační i estetickou funkci. Titulky jsou podle tvaru a významu jednoduché, složené, kombinované a stabilní.

Hlavním úkolem novinového titulků je upoutat pozornost čtenáře, a to graficky i obsahově. Má vyjadřovat podstatu textu, který uvozuje, má být informativní i zajímavý. Měl by čtenáře upoutat natolik, aby ho nalákal k přečtení článku. V žádném případě ale nesmí být v rozporu s článkem nebo slibovat, co čtenář v článku nenajde. Titulek by proto měl být stručný a výstižný. Délka jednoduchého titulků (tj. bez podtitulků) by se měla pohybovat kolem osmi slov a titulek by měl obsahovat sloveso.

Ačkoli čtenáři čtou titulek jako první, při psaní zprávy je obvykle posledním úkolem. Ve většině redakcí autor článku titulek sice navrhuje, avšak konečné slovo mívá editor, který jej vytvoří (pozmění) s ohledem na rozsah textu a uspořádání stránky, tj. podle místa, které lze titulkům věnovat. Dnešní

zpravodajství vyžaduje, aby základem titulku bylo sloveso v aktivním tvaru a aby titulek obsahoval jednoznačný podmět. Jednoduše je tak pojmenován aktér události a zároveň vyjádřeno drama, akce. Současně se článek stane srozumitelnějším a bližším čtenáři.

Porovnejte

Vánoce na sněhu zažijí jen návštěvníci hor X Vánoce na blátě.

Soud zrušil mylnou exekuci armádního majetku X Mylná exekuce armádního majetku zrušena.

Dražba odliktů ňader slavných žen vynesla přes 735 000 korun X ňadra slavných žen vydražena za 735 tisíc.

Zvláštní řeči titulků hovoří tzv. bulvár. Bulvární titulky bývají kratší, expresivnější, tisknou se obvykle větším písmem. Často se v nich vyskytují vykřičníky, nebo bývají dokonce psány formou otázky k aktérům (Nicol, co to bříško?).

Aktivita 6: Krajina za školou (environmentální výchova)

Petra Šebešová

Jak vypadala naše obec v dobách našich babiček či pradědečků? Jaké příběhy skrývají místa, kolem kterých denně chodíme? Jak rychle a jak moc se mění naše okolí? Kterých proměn si vážíme a které bychom naopak radši oželeli? Odpovědi na tyto i mnohé další otázky hledali žáci 10 pražských škol, zapojených do projektu Krajina za školou. Pokud chcete, aby i vaši žáci prozkoumali tyto otázky ve své obci, nechte se tímto projektem inspirovat.

Projekt Krajina za školou se zrodil v občanském sdružení Antikomplex a probíhal či probíhá na různých místech České republiky. V Praze projekt po dobu dvou let realizovalo 10 pražských škol, koordinovalo ho Sdružení TEREZA, partnery projektu bylo o. s. Antikomplex a Ekocentrum Podhoubí. Kromě hlavní náplně projektu (viz níže) jsme pro školy vytvořili i výukové programy zaměřené na krajinu a Prahu, sadu pracovních listů (ukázky z nich najdete v příloze) či semináře pro učitele k tématům spojených s projektem. Celý projekt vyvrcholil výstavou v Novoměstské radnici a vydáním shrnující publikace s nejlepšími výsledky. Co žáci ve spolupráci s učiteli dosud zjistili a vytvořili, si můžete prohlédnout na internetových stránkách praha.krajinazaskolou.cz.

Cíle a metoda projektu

Žáci pomocí dvojic starých a nových fotografií zmapují a popíší proměny ve své obci a jejím okolí a na výstavě s nimi seznámí ostatní spoluobčany. V průběhu projektu se naučí dívat se lépe kolem sebe, a vytváří si tak užší vztah ke svému okolí.

Dále:

Vyhledají u příbuzných, pamětníků, v archivu či na úřadě staré fotografie obce a jejího okolí. S pomocí mapy a dalších údajů najdou skutečná místa vyobrazená na starých fotografiích. Vytvoří nové fotografie z místa původního záběru. Na základě komunikace s pamětníky, odborníky či s pomocí literatury zpracují informace o historii a proměně místa do popisku k fotodvojici. Zformulují svůj názor na danou proměnu. Podílí se na přípravě výstavy.

Metoda projektu

Hlavní metodou je vytvoření tzv. fotodvojice. Žáci nejprve získají staré fotografie, naleznou, kde se zachycené místo dnes nachází, a pokusí se vytvořit novou fotografii co nejpřesněji z původního místa záběru. Vzniklá dvojice fotografií je jednoduchým nástrojem, jak ukázat proměnu daného místa. Vzhledem k poměrně velké časové náročnosti projektu je dobré jednotlivé činnosti rozdělit do několika kroků a na každý krok dát žákům jasně vymezený čas. Jejich práce tak bude strukturovaná a dílčí úspěchy pomohou udržet motivaci po celou dobu průběhu projektu.

U jednotlivých kroků uvádíme minimální dobu, kterou daná fáze vyžaduje, i když vše záleží na konkrétních podmínkách vaší školy (počet zapojených dětí a pedagogů, způsob zařazení projektu do výuky apod.).

Průběh projektu – fáze:

1. Hledání starých fotografií (1–2 měsíce),
2. Výběr témat (1 týden),
3. Tvorba nových fotografií (1 měsíc),
4. Zpracování informací a tvorba popisků (1 měsíc),
5. Příprava výstavy (1 měsíc).

Způsoby zapojení projektu do výuky

Záleží na vás a na podmínkách vaší školy, jakou roli bude projekt v celém plánu výuky hrát.

Integrace do předmětů

Náplň projektu je taková, že umožňuje zapojení do více předmětů. To ovšem vyžaduje dobrou spolupráci příslušných pedagogů. V dějepisu žáci vyhledávají staré fotky a informace k nim, v rámci občanské výchovy navštěvují různé instituce, komunikují s úřady (např. o zřízení vývěsky s informacemi o projektu), zúčastní se besedy s pamětníkem, formulují své názory na proměny v obci, případně navrhnou změny daného stavu (např. vyčištění místního rybníka). V informačních a komunikačních technologiích skenují a upravují fotografie, případně je vkládají na web. V českém jazyce píšou popisky k fotografiím a články o projektu do školního časopisu či místního tisku. V zeměpisu hledají v mapách místa z fotografií, pracují se starými mapami či se seznamují s místopisem obce. V přírodopisu pak řeší proměny krajiny a vztahu člověka k životnímu prostředí. Rozvinout takovou míru spolupráce je samozřejmě náročné, některé školy však projekt zařadily do ŠVP a jednotlivým činnostem vyhradily skutečné místo v učebním plánu.

Vytvoření speciálního předmětu či kroužku

Tento způsob realizace si zvolila většina zapojených škol, neboť je nejsnáze proveditelný. Vlastní předmět poskytuje dostatečné množství času pro jednotlivé fáze projektu. Jeho nevýhodou je, že se do něj zapojí jen menší počet žáků, dopad projektu potom může být menší. Zároveň leží téměř veškerá projektová práce na jednom pedagogovi, což může být náročné nejen časově, psychicky i fyzicky, ale zejména je obtížnější získat pro projekt širší podporu od vedení školy, rodičů i obce.

Realizace projektu v rámci jednoho předmětu

I tento způsob je možný, je ovšem časově náročný jak pro učitele, tak pro žáky. Znamená totiž, že v rámci výuky žáci dělají jen určitou část projektu a zbytek musí dělat ve svém volném čase.

Způsoby zapojení žáků

Skupinová práce

Na projektu mohou žáci pracovat ve skupinách – pracovních týmech podle toho, co je nejvíce baví. Někteří žáci raději hledají staré fotografie a komunikují s pamětníky, jiní raději pracují s technikou, další v sobě zase objeví talent na psaní. Je dobré využít různých schopností žáků, ale byla by škoda, kdyby si nevyzkoušeli i ostatní činnosti. Jinou možností je vytvořit pracovní týmy (2–3členné), které budou dělat všechno, budou mít ale na starosti určité téma či určité fotodvojice. Tento způsob je lepší proto, že jsou všichni žáci zapojeni po celou dobu průběhu projektu.

Individuální práce

Jinou možností je pojmout projekt tak, že každý žák by měl vytvořit jednu fotodvojici se vším všudy. Takto většinou pracovaly školy, které projekt zařadily do svého ŠVP. Samozřejmě v jednotlivých krocích žáci diskutují navzájem, ukazují si své práce, společně se radí. Každý je ale zodpovědný za vytvoření jedné své fotodvojice. Tento způsob umožňuje dobře zapojit do projektu celou třídu.

1. Hledání starých fotografií

Prvním krokem je sehnat dostatečné množství zajímavých fotografií z okolí školy a bydliště. Nejprve je dobré zjistit, jak vlastně žáci znají stávající okolí školy. Častým zjištěním bylo, že žáci se ve svém okolí příliš nevyznají a těžko by tedy mohli poznat, jaká místa staré fotografie zachycují. Můžete se tedy s nimi nejprve vydat do okolí, aby zjistili, jaká zajímavá místa je obklopují a o kterých by chtěli zjistit něco více. Tento krok je vhodné zařadit i tehdy, pokud víte, že se ve vaší obci má něco měnit (stavět nové budovy, rušit staré podniky apod.). Žáci se s místem seznámí, mohou zdokumentovat jeho současnou podobu, najít starší snímky a poté se případně i zapojit do jednání o nové podobě daného

místa či aspoň aktuální proměnu zmapovat. Již při prozkoumávání současné podoby okolí školy nechte žáky přemýšlet o možných tématech, která by je zajímala a která z procházky vyplynou.

Vyhledávání starých fotografií je časově poměrně náročné a často je obtížné vyhledat ty pravé zdroje. Proto je důležité již od začátku o projektu informovat rodiče i spoluobčany. Školám se osvědčilo napsat do místních novin či na internet školy nebo obce výzvu spoluobčanům, že hledají staré fotografie obce a okolí. Je dobré začít s pátráním ve vlastní rodině (pokud žákova rodina z daného místa pochází). Rodinné fotografie jsou zajímavé nejen tím, že často zachycují okamžiky a události, které v archivech nenajdeme, ale i tím, že zprostředkují a prohloubí kontakt dětí s prarodiči či dalšími členy rodiny. Stejně důležité je snažit se oslovit i starousedlíky či jiné pamětníky v obci. Ti kromě vlastních fotek mohou žákům často nabídnout i poutavá vyprávění, a žáci se tak seznámí s historií v jiné než učebnicové podobě. Tito lidé jsou většinou vděční za zájem a rádi předávají své zkušenosti, žáci by tedy neměli narazit na problémy. Vhodným doplněním projektu je také uspořádání besedy s pamětníky či návštěva nějakého místa v obci dlouholetou tradicí (rodinných podniků, řemeslných dílen apod.). Nezapomeňte ale ani na archivy, místní úřady či kronikáře. V každé obci se najde takovýto oficiální zdroj fotek i informací. Pro žáky je kontakt s těmito institucemi důležitý, protože nabízí komunikaci jiného druhu. Kromě toho můžete kontakt s úřadem využít pro propagaci projektu a pro domluvu případné spolupráce pro uspořádání výstavy.

Stáří fotografie není rozhodující, důležitá je míra změny oproti dnešnímu stavu, i když čím je fotografie starší, tím více do historie se žáci mohou ponořit. Staré fotografie vždy s žáky oskenujte, abyste je mohli vrátit co nejdříve původnímu majiteli. Digitální podoba fotky je důležitá i pro tisk většího formátu na výstavu. Děti se zároveň naučí pracovat se skenerem a mohou fotografie v digitální podobě ještě upravovat.

2. Výběr témat

Až se vám podaří shromáždit dostatečné množství fotek, je dobré se při jejich výběru zaměřit na nějaké téma. Na minulosti jsou zajímavější události, příběhy a způsob života než jenom podoba jednotlivých ulic či domů. To všechno fotografie odkrývají. Je tedy dobré nechat žáky zvolit si kromě proměn podoby obce i nějaké téma, které je zajímavé. Školy zapojené do projektu se zaměřily například na proměny módy, veřejné dopravy či sportu. Pokud chcete, aby měl projekt výraznější environmentální rozměr, pokuste se najít i fotografie míst mimo obci, které zachycují krajinu. Do ní se výrazně promítá dnešní odlišný způsob života i náš vztah k přírodě obecně.

3. Tvorba nových fotografií

Tato část projektu probíhá v terénu a školy se s ní vypořádaly různě. V některých školách, kde je projekt realizován ve speciálním kroužku či předmětu, chodí fotit celá skupinka i s učitelem, jinak žáci pořizují fotky sami, ve svém volném čase. Mohou tak do projektu „vtáhnout“ i rodiče či sourozence. Při pořizování nových fotek je důležité snažit se najít co nejpřesněji místo původního záběru. To není vždy jednoduché, pokud se místo zcela změnilo (vyrostly nové domy, či byly naopak staré domy zbořeny, zcela se změnila síť komunikací apod.). Žákům ale tato fáze přináší mnohá dobrodružství a nečekané zvraty. Domluvili se například s obyvateli domu, který na staré fotce ještě nestál, a pořídili přesnou novou fotografii z jejich okna. Pokud tématem proměny není dům či ulice, ale například společenská proměna (podoby sportu, oblečení, technika apod.) není důležité místo záběru, ale naopak obsah. Žáci tedy mohou buď vyfotit podobnou situaci dnes, nebo ji zinscenovat tak, aby nová fotografie vystihovala nejdůležitější rysy dnešní podoby.

4. Zpracování informací a tvorba popisků

K hotovým fotodvojcím je třeba vytvořit popisek, který stručně popíše historii fotografovaného místa, změny, které se udály, a jejich důvody, a neměl by chybět ani vlastní názor žáka na zachycenou změnu. Tato fáze je pro žáky většinou nejtěžší, protože nejsou zvyklí psát takovýto typ textů. Proto je vhodné zařadit tuto práci jako jedno ze slohových cvičení do českého jazyka. Žáci si tak procvičí vyhledávání informací, tvorbu stručného textu a formulaci vlastního názoru. Žáky můžeme nechat pracovat ve dvojicích či trojicích, aby pro ně úkol nebyl příliš těžký a mohli se seznámit i s jiným pohledem na proměnu místa. Při popisování proměny vedeme žáky k tomu, aby si pozorně všimli i jednotlivých detailů na fotografiích – vývěsních štítů, oblečení lidí, fasád domů, typů aut či jiných dopravních prostředků. Tyto drobnosti nám mohou jednak pomoci s určením stáří fotografie, jednak často vypovídají o dané době více než celkový pohled.

Je vhodné žákům dát nějakou osnovu či kritéria, jak by měl správný popis vypadat. V úvodu se popíše, co je vůbec na fotografiích (část obce, ulice, funkce stavby či kontext situace), následuje stručný popis historie místa (ale zajímavou, příběhovou formou, bez zbytečných detailů – letopočtů, jmen apod.), důležité je popsat proměny – ne vždy a každému je zřejmé, co všechno se změnilo, na závěr by měl popis obsahovat nějaké zhodnocení dané proměny.

5. Příprava výstavy

Na závěr žáci vyberou nejlepší fotodvojice na výstavu. Záleží na prostředcích vaší školy, jak výstavu pojmete. Doporučujeme domluvit se s místním úřadem, zda by neposkytl vhodné prostory pro uspořádání výstavy, případně nepřispěl financemi na vytištění fotografií. I na tomto kroku (jednání s úřadem) by se měli podílet žáci. Fotografie můžete nechat vytisknout na větší formát na fotografický papír a nalepit je na tvrdý karton, čímž se vytvoří jakási pasparta. Jinou možností je vytisknout fotografie na běžný papír a zalaminovat je, aby se nepoškodily. Popisky vytiskněte a nalepte pod dvojici fotek. Žáci by se měli podílet i na propagaci výstavy a pozvání hostů – nezapomeňte pozvat všechny pamětníky a lidi, kteří vám fotografie poskytl.

Závěrečná reflexe projektu

Během celého projektu je důležité jeho průběh hodnotit, poskytovat žákům zpětnou vazbu. Rozčlenění projektové práce do jednotlivých kroků tomu napomáhá. Nezapomeňte vždy ohodnotit (nejlépe slovně), jak se žáci s jednotlivými fázemi vypořádali, a oceňujte jakýkoli dílčí úspěch. To pomůže udržet žáky motivované. Kromě skupinových diskusí nad dílčími výsledky i průběhem jednotlivých činností můžete projekt uzavřít písemnou formou reflexe projektu, která může tvořit součást výstavy.

Návrhy otázek:

Jaká činnost tě bavila nejvíc a proč? Co ses nového naučil/a? Co tě překvapilo/potěšilo/zklamalo? Co bys nyní udělal/a jinak? Čím jsi prospěl týmu? Líbí se ti více obec na starých fotkách, či dnes a proč?

Doporučujeme také nechat žáky napsat úvahu o proměnách obce, v které shrnou své postřehy a názory z průběhu projektu.

Několik tipů na závěr:

Důležitá je propagace projektu od jeho začátku – téma je pro veřejnost zajímavé, využijte obecní nástěnky a místní tisk k výzvě o poskytnutí starých fotografií a informování o průběhu projektu. Uspořádejte besedu s pamětníkem či nějakým jiným zajímavým člověkem z obce. Vyhledejte místního kronikáře, může vám poskytnout zajímavé fotografie i informace.

Pokuste se navázat spolupráci s místním tiskem a otiskujte v něm hotové fotodvojice (nám se velmi vydařila spolupráce s Pražským deníkem – každý týden v rubrice Čtenáři sobě vycházela jedna fotodvojice s popiskem; deník vychází v regionálních vydáních po celé ČR). Umístujte vybrané fotodvojice na web školy, pomohou vám s propagací projektu.

Instituce, na které je možné se obrátit

Podpora nadaných žáků ve vzdělávání vyžaduje vytvoření funkčního systému péče o nadané, založeného na spolupráci škol s rodiči, školskými poradenskými zařízeními, státními i nestátními neziskovými organizacemi. Na jaře 2009 byla MŠMT schválena Koncepce péče o mimořádně nadané děti a žáky pro období let 2009 – 2013, jejíž realizace k vytvoření takového systému směřuje.

Základní přehled institucí, ve kterých naleznete metodickou pomoc v různých aspektech péče o nadané:

Diagnostika nadání, vzdělávání pedagogů – Zjišťování mimořádného nadání je velmi složitým problémem, při kterém je zapotřebí spolupráce učitele s rodiči žáka, psychologem, speciálním

pedagogem apod. Provádí se v souladu s vyhláškou č.73/2005 Sb. ve školských poradenských zařízeních tj. pedagogicko-psychologických poradnách případně speciálních pedagogických centrech. Pokud je mimořádně nadaný žák vyšetřen jinde, musí PPP přinejmenším závěry tohoto vyšetření potvrdit, parafovat jej. Školy, které potřebují metodickou a konzultační pomoc v oblasti identifikace mimořádného nadání a specifik vzdělávání mimořádně nadaných žáků, se mohou obracet na psychology PPP – krajské koordinátory péče o nadané. Seznam odborníků s jejich kontakty je zveřejněn na webových stránkách Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR. IPPP ČR rovněž připravil a realizuje systém vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení, kteří se věnují vzdělávací a další péči o mimořádně nadané děti, žáky a studenty a vydává k problematice práce s mimořádně nadanými odborné a metodické publikace.

IPPP ČR
Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR
Novoborská 379
190 00 Praha 9
telefon: +420 283 881 250
www.ippp.cz
durmekovas@ippp.cz

Specifika práce s nadanými žáky ve výuce, vzdělávání pedagogů - Mimořádně nadaní žáci jsou vzdělávání na základě principu integrace s využitím speciálních metod, postupů, forem a způsobů vzdělávání, didaktických materiálů, je jim poskytována odborná pomoc ve školských poradenských zařízeních. Významnou metodickou podporu při vzdělávání mimořádně nadaných žáků nabízí učitelům Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

VÚP
Výzkumný ústav pedagogický v Praze
Senovážné náměstí 1588/4
110 00 Praha 1
telefon: +420 245 001 427
www.vuppraha.cz
seda@vuppraha.cz

Vzdělávací akce pro učitele, které jsou věnovány postupům a specifikům školní práce s mimořádně nadaným žákem jsou zajišťovány především Národním institutem dalšího vzdělávání (v Praze) a jeho regionálními pracovišti.

NIDV - Národní institut dalšího vzdělávání
Praha a Střední Čechy
Staropramenná 17
150 00 Praha 5 - Smíchov
tel: 257 315 470
fax: 257 315 470
www.nidv.cz/cs
email: paha@nidv.cz

Zájmová činnost a mimoškolní aktivity pro nadané

Nabídka možností rozvíjet talent a nadání žáků v rámci volnočasových aktivit nabízejí v ČR státní instituce a řada dalších subjektů:

MŠMT ČR, NIDM

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Národní institut dětí a mládeže (Praha) nabízejí na svých webových stránkách kompletní informace o možnostech účasti žáků v různých regionálních, národních a mezinárodních soutěžích, projektech a olympiádách. Součástí NIDM je rovněž oddělení Talentcentrum, jehož zaměstnanci v rámci svých činností vyhledávají, rozvíjejí a podporují nadané a talentované děti.

www.msmt.cz/mladez/souteze-a-pece-o-talenty

NIDM

Národní institut dětí a mládeže

Na Poříčí 1035/4

110 00 Praha 1

telefon: +420 221 850 814

<http://www.nidm.cz/>

www.nidm.cz/talentcentrum

eva.schneiderova@nidm.cz

NÚOV

Národní ústav odborného vzdělávání organizuje v rámci činností oddělení Státní těsnopisný ústav (STÚ), odborné krajské a celostátní soutěže žáků středních škol v grafických disciplínách.

Více na <http://www.nuov.cz/statni-tesnopisny-ustav/souteze>

V rámci činnosti Centra fiktivních firem (CEFIF) se NÚOV podílí rovněž na organizaci odborných soutěží fiktivních firem zaměřených na prohloubení vědomostí a dovedností žáků v oblasti ekonomiky a podnikání.

Více na <http://www.nuov.cz/centrum-fiktivnich-firem>

Další subjekty:

Sdružení na podporu talentované mládeže České republiky, os.

Cílem Sdružení je podpora talentované mládeže České republiky. Tento cíl je naplňován především podporou Středoškolské odborné činnosti (SOČ). Jedná se o podporu při pořádání krajských kol SOČ a celostátní přehlídky SOČ, podporu při účasti talentovaných středoškoláků na mezinárodních soutěžích, zabezpečení účasti talentovaných středoškoláků na dalších mezinárodních soutěžích, které dosud nebyly obsazovány, pořádání a ekonomické zabezpečení seminářů a akcí pro autory – středoškoláky, vedoucí prací a konzultanty a podporu dalších akcí pro talentovanou středoškolskou mládež. <http://www.snptm.cz/index.html>

STaN

Společnost pro talent a nadání - člen mezinárodní společnosti ECHA. Poskytuje především poradenskou činnost při práci s nadanými, která je založena na neustále aktualizovaných odborných znalostech, získaných studiem i spoluprací s významnými zahraničními odborníky a na dlouhodobých zkušenostech z práce s nadanými.

<http://www.talent-nadani.cz/>

Centrum rozvoje nadaných dětí - působí při Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny na Fakultě Sociálních studií Masarykovy University v Brně. K ústředním výzkumným tématům patří například otázky časného čtenářství, problematika tzv. dvojitých výjimečností (zejména spojení nadání a poruchy učení), podvýkon a neprospívající nadaní žáci, otázky sociální a emocionální adaptace nadané dětské a adolescentní populace a další.

<http://www.nadanedeti.cz/>

Občanské sdružení **Mensa ČR** (letní tábory i pro rodiče s dětmi – zábavně-vzdělávací campy rozvoje logických schopností, literární a filmově-dramatický camp, projekt herních klubů – fungují v Olomouci a okolí na ZŠ Hálkova, ZŠ Mozartova, ZŠ Spojenců, v Litovli na gymnáziu a na ZŠ Vítězná)
http://www.mensa.cz/mensa.cz/site/skupiny/herni_kluby.html.

Centrum rozvoje nadaných dětí (fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity Brno)
www.nadanedeti.cz - informace pro psychology, pedagogy, rodiče – diskusní internetové skupiny

Občanské sdružení Krachne – přírodní vědy, soustředění pro středoškoláky
<http://web.natur.cuni.cz/-arachne/>

Bibliografie

CVETKOVIC - LAY, J. *Ja choču i mogu više. Priručnik za odgoj darovitě djece od 3 do 8 godina.* Zagreb: Alinea, 1995

ČERNÁ, A. ed.: *Výběr z Inspiromatů – sborník příspěvků z Metodického portálu.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 112 s. ISBN 978-80-87000-30-4

FOŘTÍKOVÁ, J., JEŘÁBKOVÁ, I., JEŠETICKÁ, J., MICHALOVÁ, Z., PEJŠMAN, J., ŠEDÁ, S., VEDRALOVÁ, A., VLKOVÁ, L., TŮMOVÁ, J. *Tvoříme individuální vzdělávací plán mimořádně nadaného žáka* (metodická příručka), Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 76 s. ISBN 978-80-87000-28-1

KUPCOVÁ, M., ŠEDÁ, S., TOMEK, K. TOPINKOVÁ, R., ZELENDOVÁ, R. *Vzdělávání nadaných dětí a žáků.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 67 s.

PETTY, G. *Moderní vyučování.* Praha: Portál, 1996.

WATTERS, J. J., DIEZMANN, C. M.: *The gifted student in science: Fulfilling potential.* *Australian Science Teachers Journal* 49(3):46-53, 2003

Internetové zdroje:

<http://www.pppbruntal.cz>

Místo na Vaše poznámky:

Dotted lines for notes